รวมข้อเสนอ

ภาคประชาชนด้านนโยบาย สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ต่อพรรคการเมือง

รับฟังและเสนอนโยบายสิ่งแวดล้อมกับพรรคการเมือง

เวทีนโยบายสาธารณะ

วันที่ 30 มี.ค. 66
เวลา 13.00 - 16.00

ข้อเสนอภาคประชาสังคม ด้านนโยบายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติต่อพรรคการเมือง

ณ หอประชุมชั้น 4 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

โลกร้อน ฝุ่น pm 2.5
ความหลากหลายชีวภาพ
สิทธิชุมชนต่อทรัพยากรฯ
ความเป็นธรรมทางนิเวศ
และสังคมสำคัญหรือไม่
ในแนวนโยบายพรรคการเมือง

ขอเชิญผู้ห่วงใยในปัญหาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรฯ มาร่วมรับฟังและเสนอแนะต่อพรรคการเมือง

คุณชาติวุฒิ วังวล
ผู้อำนวยการ
สำนักปัจจัยเสี่ยงสุขภาพ สสส.
กล่าวเปิดงาน

คุณมนตรี จันทวงศ์
กลุ่มรักษ์แม่น้ำโขง
"ประเด็นด้านแม่น้ำโขง"

ผศ.ดร.สิตางศุ์ ผิวเหลือง
วิศวกรรมทรัพยากรน้ำ มน.ตรัง
"ประเด็นน้ำ"

คุณเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง
มูลนิธิบูรณะนิเวศฯ
"ประเด็นผลกระทบสุขภาพจิต"

คุณพรพนา ก๊วยเจริญ
กลุ่มวิถีชีวิตที่ดิน (Land Watch Thai)
"ประเด็นน้ำโขง ที่ดิน"

คุณอัชวาลย์ ทองดีเลิศ
สภาลมหายใจเชียงใหม่
"ปัญหาฝุ่น pm 2.5"

คุณสุรชัย ตรงงาม
มูลนิธิวิถีธรรมสิ่งแวดล้อม
"ประเด็นมิติธรรมสิ่งแวดล้อม"

ผศ.ประสาท มีแต้ม
กรรมการนโยบายด้านบริการสาธารณะพลังงานและสิ่งแวดล้อม สภาองค์กรของผู้บริโภค
"ประเด็นพลังงาน"

ดร.กฤษฎา บุญชัย
Thai Climate Justice for All
"ประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ"

คุณภาคภูมิ วิธานติรวัฒน์
มูลนิธิอันดามัน
"ประเด็นทะเลและชายฝั่ง"

คุณภูริณัฐ เปล่งยานนท์
กลุ่มการเมืองสิ่งแวดล้อม
"ข้อเสนอจากคนรุ่นใหม่"

ดำเนินรายการโดย
คุณรุ่ปณีย์ เอียดศรีไชย
The Reporters

รับชมการถ่ายทอดสด
LIVE
Thai Climate Justice for All
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
กลุ่มการเมืองสิ่งแวดล้อม

สมัชชาองค์กรอิสระด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมฯ
The Reporters

องค์กรร่วมจัด

ภาพ : https://www.thaihealth.or.th/

ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหามลพิษฝุ่นควัน PM2.5

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
สภาลมหายใจเชียงใหม่

มลพิษทางอากาศ PM2.5 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นโดยลำดับ จากงานวิจัยของ ศ นพ. ชัยชาญ โพธิรักษ์ คณะแพทย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีผู้สูญเสียชีวิตปีละราวปีละ 40,000 คน และทางภาคธุรกิจประเมินผลกระทบต่อเศรษฐกิจปีละนับ 100,000 ล้านบาท ส่งผลกระทบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้โลกร้อนขึ้น หนักหน่วงมากขึ้นในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา วิกฤติมลพิษทางอากาศ สัมพันธ์กับการเติบโต การพัฒนาการเติบโตของเมืองและการพัฒนาประเทศโดยรวม การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม การขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยวทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน การที่ประเทศเรามีพื้นที่ป่าผลัดใบจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพอากาศ กระแสลม การระบายตัวของอากาศต่ำ เนื่องจากภาวะโลกร้อน รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น ภาคเหนือตอนบนเป็นแอ่งกระทะ ขณะที่กรุงเทพ ภาคกลางเป็นที่ราบ เป็นต้น

มลพิษฝุ่นควัน PM2.5 เป็นส่วนหนึ่งของพายุแห่งวิกฤติโลกร้อนที่นำไปสู่ภาวะโลกรวน โหมกระหน่ำพัดพาโลกให้ก้าวมาสู่วิกฤติความมั่นคงทางอาหารและวิกฤติทางด้านสุขภาพที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น

จากการทำงานของสภาลมหายใจเชียงใหม่ตั้งแต่ปี 2562 ได้มีการวิเคราะห์สรุปบทเรียนจากการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย การจะแก้ปัญหามลพิษฝุ่นควัน PM2.5 อย่างยั่งยืน จึงได้ร่วมกันสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายดังนี้

1.ข้อมูลวิชาการ องค์ความรู้ ที่ถูกต้องรอบด้าน เปิดเผยต่อสาธารณะ

ฝุ่นควันที่เกิดจากการเผาไหม้ ที่มิใช่เกิดจากแค่ชาวบ้าน ชาวเขาเผาป่า มิใช่แค่การเผาไหม้ชีวมวลจากการเกษตร จากพื้นที่ป่าทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ที่ดาวเทียมจับจุด hot spot ได้เท่านั้น แต่หมายถึงการเผาไหม้น้ำมันเชื้อเพลิง

จากรถยนต์ เครื่องจักร โรงงานอุตสาหกรรม โรงไฟฟ้า และการก่อสร้างต่าง ๆ แต่ดาวเทียมไม่สามารถจับจุด hot spot ได้ จึงขาดข้อมูลสำคัญส่วนนี้ ที่จะนำมาซึ่งการวางแผนแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้องอย่างรอบด้าน ทำให้เกิดภาพการแก้ปัญหาที่สร้างปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอคือ

1.ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์และมีฐานข้อมูลแหล่งกำเนิดของฝุ่นควันPM2.5จากทุกแหล่งอย่างถูกต้องและรอบด้าน มีงานวิชาการรองรับ

2.ต้องเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณะ (open data) เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ร่วมกัน เข้าถึงได้ ตรวจสอบข้อมูลได้

3.สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ วิกฤติมลพิษทางอากาศ สัมพันธ์กับการเติบโต การพัฒนาเมืองและการพัฒนาประเทศ การเพิ่มขึ้นของรถยนต์ การเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม การขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยวทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพอากาศ กระแสลม การระบายตัวของอากาศต่ำ เนื่องจากภาวะโลกร้อน สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นบริบทของแต่ะพื้นที่ แหล่งกำเนิดก็แตกต่างกัน เช่น เชียงใหม่เป็นแอ่งกระทะมีพื้นที่ป่า70% มีทั้งคนนาคมที่หนาแน่นและติดชายแดนประเทศเมียนม่า ขณะที่น่าน มีพื้นที่ป่า พื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หรือที่กรุงเทพเป็นพื้นที่ที่ราบ มีปัจจัยด้านคมนาคม โรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลัก เป็นต้น

2. ต้องออกกฎหมายบริหารจัดการอากาศสะอาดอย่างเร่งด่วน

เปลี่ยนการแก้ฝุ่นควัน PM2.5 แบบเฉพาะหน้าเป็นการแก้แบบยั่งยืน ที่ผ่านมาประเทศไทยแก้โดยใช้ พรบ.ป้องกันบรรเทาสาธารณะภัย 2550 เป็นกฎหมายเชิงรับซึ่งจะใช้คน เครื่องจักร งบประมาณได้เมื่อเกิดภัยพิบัติแล้วคณะกรรมการที่เรียกว่า single command ระยะ 4-5 เดือนช่วงวิกฤติฝุ่นควันมา แล้วก็จบภารกิจไป วนไปแบบนี้ทุกปี ขณะที่มลพิษฝุ่นควัน PM2.5 ต้องทำงานเชิงรุก เชิงป้องกัน ต้องมีแผนยุทธศาสตร์ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว มีความต่อเนื่องนำไปสู่การแก้แบบยั่งยืน

ข้อเสนอคือ

2.1 ต้องออกกฎหมายบริหารจัดการอากาศสะอาด ที่มีกลไกที่มีอำนาจ บทบาทหน้าที่ทำงานเชิงรุกเชิงป้องกันอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดเป้าหมาย มีแผนยุทธศาสตร์ มีมาตรการ มีกลไก มีงบประมาณในการลดแหล่งกำเนิดฝุ่นควัน PM2.5 ทุกแหล่ง โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนทุกกลุ่ม และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงการผลิตและวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

3.นโยบายกระจายอำนาจในการแก้ปัญหา PM2.5 ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น/จังหวัด

ต้องเปลี่ยนการแก้ปัญหาฝุ่นควัน PM2.5 โดยสั่งการแบบบนลงล่าง (top down) เป็นการสร้างมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแก้ปัญหาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เพราะแต่ละพื้นที่มีบริบทแตกต่างกัน ให้ชุมชนเป็นแกนหลัก องค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.) เป็นแกนประสาน เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาฝุ่นควันในระดับพื้นที่ กำหนดพื้นที่สำคัญที่ต้องป้องกันไว้ร่วมกัน ต้องทำแนวป้องกันไฟ การลาดตระเวน การระดมอาสาสมัครดับไฟ พื้นที่จำเป็นต้องจัดการเชื้อเพลิง ต้องทำข้อมูลแจ้งการบริหารจัดการเชื้อเพลิง ตลอดจนการพัฒนาการผลิตที่ลดฝุ่นควันอย่างยั่งยืน ฯลฯ รวมทั้งงบประมาณในการดำเนินการ โดยรัฐ ธุรกิจ วิชาการ ประชาสังคมร่วมสนับสนุนจึงแก้ได้อย่างยั่งยืน ด้วยเพราะชุมชนและท้องถิ่นอยู่ติดดิน ติดน้ำ ติดป่าทั่วประเทศ หากชุมชนและท้องถิ่นไม่ลุกขึ้นมาแก้ปัญหา แม้คนนอกป่าจะ

คิดดีขนาดไหนก็แก้ไม่ได้

ข้อเสนอคือ

3.1 นโยบายการสนับสนุนการจัดทำแผนป้องกัน และแก้ไขปัญหาฝุ่นควันในระดับพื้นที่โดยชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.) ที่มีคุณภาพและการสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอ

3.2 มีข้อจำกัดที่เป็นมหากาพย์มาอย่างยาวนาน เห็นจะเป็นการเผาชีวมวลในพื้นที่ป่าในภาคเหนือ มีพื้นที่การเผาไหม้ในเขตป่าอนุรักษ์ คือ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าฯ มากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นพื้นที่ที่มีความสลับซับซ้อนของปัญหามายาวนาน นับตั้งแต่การที่รัฐประกาศพื้นที่ป่าทับลงบนพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยและป่าชุมชนของชาวบ้าน ชุมชนในพื้นที่ป่าถูกจำจึงกัดอย่างการพัฒนามายาวนาน เพราะทุกกระทรวง กรม กองต่าง ๆ ของรัฐไม่สามารถเข้าไปพัฒนาได้ เพราะเป็นพื้นที่ “ผิดกฎหมาย” เป็นการสร้างความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากกฎหมายและนโยบายของรัฐเอง ที่นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างสิทธิชุมชน ที่ตั้งรกรากมาก่อนกับกฎหมายของรัฐที่เกิดขึ้นระลอกแล้วระลอกเล่า จนยากที่จะทำงานร่วมกันด้วยความไว้วางใจกัน แม้จะมีการออก พรบ.ป่าชุมชน แม้จะมีมาตรการที่ผ่อนคลายทางกฎหมายบ้าง แต่ยังมิได้ยอมรับสิทธิชุมชนอย่างเข้าใจวิถีชุมชนในพื้นที่ จึงน่าจะยังเป็นปัญหาเรื้อรังอีกยาวไกล

ผลที่ต่อเนื่องมาของความไม่มั่นคงในที่ทำกิน นำมาสู่การผลิตที่ไม่มั่นคง ส่งผลให้เกิดการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพราะหากปลูกไม้ยืนต้นก็จะถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่า จะถูกนโยบายทวงคืนผืนป่าตัดฟันไม้ยืนต้นทิ้ง แต่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่โดนตัดทิ้งแน่นอน

3.3 ต้องมีนโยบายปลดล็อค แก้กฎหมายสร้างความมั่นคงในที่ดินทำกิน ความมั่นคงในที่ดินทำกินนำไปสู่การผลิตที่มั่นคง และยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนเกิดความรัก เกิดความเป็นเจ้าของในการดูแลปกป้องไฟป่าฝุ่นควันอย่างยั่งยืน

ส่วนในการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลป่าเองก็มีข้อจำกัดทั้งกำลังคนและงบประมาณเมื่อเทียบกับพื้นที่ที่กว้างใหญ่ สูงชัน ยากลำบากในการดูแล ในความเป็นจริงแล้วน่าเห็นใจว่าเกินกำลังเจ้าหน้าที่ที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึง ขณะที่ในพื้นที่มีชุมชน ชาวบ้านอาศัยอยู่มากมายแต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลป่า

3.4 ต้องมีนโยบายปลดล็อคให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอยู่น้อยนิดกับชาวบ้านที่มีอยู่เต็มพื้นที่ ให้มีการทำงานร่วมกันในลักษณะ Co-management ที่ทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นการแก้ปัญหาแบบ win-win

4. นโยบายการบริหารจัดการเชื้อเพลิงที่ทุกฝ่ายยอมรับและสร้างแรงจูงใจให้การใช้ไฟทุกแหล่งอยู่ในระบบ

ในปัจจุบันจากการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาได้มีการยอมรับว่าการห้ามเผาเด็ดขาด (zero burning) ไม่สอดคล้องความเป็นจริง และยิ่งเพิ่มการเผาให้มากยิ่งขึ้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นการบริหารจัดการเชื้อเพลิง (fire management) ที่ยอมรับว่าไฟมาทั้งไฟที่จำเป็นกับวิถีชีวิต กับไฟที่ไม่จำเป็นและไฟที่ลุกลามแบบไร้การควบคุม

ข้อเสนอคือ

4.1 ต้องพัฒนาระบบการจัดการบริหารเชื้อเพลิงให้มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ต้องมีแผนจัดการบริหารเชื้อเพลิงที่มาจากชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่น ที่ระบุชัดเจนว่ามีพื้นที่สำคัญที่จะร่วมกันรักษาแบบห้ามเผาเด็ดขาด ใช้ zero burning ป่าต้นน้ำ ป่าความเชื่อ ไร่หมุนเวียน 2-5 ปี มีแผนทำแนวกันไฟ ลาดตระเวน ฯลฯ พื้นที่ที่จำเป็นต้องใช้ไฟ ไร่หมุนเวียนปีที่ 1 พื้นที่สะสมเชื้อเพลิงมีความเสียง พื้นที่เศรษฐกิจชุมชน เท่าไหร่ จะจัดการเมื่อไหร่ ป้องกันการลุกลามอย่างไร แจ้งเข้ามาที่แอปปลิเคชั่น Fire D และมีคณะกรรมการร่วมหลายฝ่ายพิจารณา

4.2 การจัดการบริหารเชื้อเพลิงภาครัฐ ต้องเปิดการมีส่วนร่วม ให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการควบคุมไม่ให้เกิดการลุกลามข้ามวันข้ามคืนและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะพื้นที่ไฟแปลงใหญ่และพื้นที่ไฟไหม้ซ้ำซาก

4.3 มีนโยบายสร้างแรงจูงใจให้ทุกการใช้ไฟให้เข้าสู่ระบบการบริหารจัดการเชื้อเพลิง ที่มีการควมคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งชุมชน องค์กรต่าง ๆ และภาครัฐ

5. นโยบายลดพืชเชิงเดี่ยวที่เป็นแหล่งกำเนิดฝุ่นควันขนาดใหญ่

ด้านที่น่าห่วงใยอย่างยิ่ง คือ การขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยวอย่างอ้อย ที่นำไปใช้ในอุตสาหกรรมน้ำตาล และข้าวโพด ที่นำไปใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ที่มีแนวโน้มขยายตัวตามราคาการรับซื้อที่สูงขึ้นในประเทศ ตลอดจนการขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยวอย่างกว้างขวางในประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีบริษัทขนาดใหญ่ให้การสนับสนุน ซึ่งมีอิทธิพลต่อรัฐบาลสูง

ข้อเสนอคือ

5.1 ต้องมีนโยบายลดพื้นที่การปลูกพืชเชิงเดียวลง และส่งเสริมการปลูกพืชที่ยั่งยืน โดยมีระบบแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนอย่างมั่นใจ

5.2 การเพิ่มภาษีการรับซื้อผลผลิตที่มีการเผาและการเพิ่มภาษีนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากประเทศเพื่อนบ้านที่มีการเผาจนเข้ามากระทบต่อสุขภาพ

6. ต้องมีนโยบายการป้องกันดูแลรักษาและเยียวยาทางด้านสุขภาพ

ที่ผ่านมาฝุ่นควัน PM2.5 มีผลกระทบต่อสุขภาพสูงขึ้น มีผู้เสียชีวิตอันเกี่ยวเนื่องกับการรับ PM2.5 เข้าสู่ร่างกาย 40,000 คน/ปี ประชาชนต้องดูแลตนเองทั้งการซื้อแมส การซื้อเครื่องฟอกอากาศ และค่ารักษาพยาบาล แม้จะประกาศเป็นภัยพิบัติตามกฎหมาย

ข้อเสนอคือ

6.1 ต้องติดตั้งเครื่องวัดคุณภาพอากาศอย่างน้อยทุกตำบลและสื่อสารให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลคุณภาพอากาศ เพื่อที่จะสามารถป้องกันสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเอง

6.2 ต้องมีการประกาศภาวะวิกฤติทางสุขภาพเมื่อคุณภาพอากาศมีผลกระทบสูงต่อสุขภาพ และรัฐจะต้องมีสวัสดิการแมสฟรี เครื่องฟอกอากาศในราคาพิเศษ และมีห้องปลอดฝุ่นในทุกชุมชน

6.3 ต้องจัดสวัสดิการในการดูแลรักษาและเยียวยาผู้ป่วยที่เกิดจากผลของฝุ่นควัน PM2.5

7.ต้องมีนโยบายพลังงานสะอาดและนโยบายการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมือง

ในช่วงวิกฤติฝุ่นควันมีการปิดป่า ห้ามชาวบ้านเข้าไปหากินในป่า มีการจับคนเผาชีวมวล แต่พบว่าทุกคนยังขับรถกันปรกติ โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานไฟฟ้ายังคงเดินเครื่องปรกติ ทั้งๆที่มีการปล่อยมลพิษฝุ่นควันออกมาตลอดเวลา

ข้อเสนอคือ

7.1 นโยบายการผลิตและการนำเข้ารถยนต์ไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมปลอด การผลิตไฟฟ้าจากธรรมชาติ โดยมีมาตรการสร้างแรงจูงใจ การลดหย่อนภาษีในอัตราก้าวหน้า

7.2 นโยบายการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมือง ปรับงบกิจกรรมการปลูกป่าในป่าที่มักไม่ได้ผล และไปทำลายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น บางครั้งการไปสร้างความขัดแย้งกับชาวบ้านที่อาศัยในป่า มีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายร่วมกันสร้างพื้นที่สีเขียวในที่สาธารณะ

ของชุมชน ในวัด ในโรงเรียน ในสำนักงานของหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมไปถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในที่ดินของเอกชน โดยมีมาตระการจูงใจ ลดหย่อนภาษี การให้คุณค่าและรางวัล

8. นโยบายสนับสนุนการรวมตัวกันทุกภาคส่วนในการแก้มลพิษทางอากาศอย่างยั่งยืน

ลำพังภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหามลพิษฝุ่นควันได้ เพราะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่มีความซับซ้อน และมีผลประโยชน์ทับซ้อน การเชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมจึงเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ที่ทำให้ทุกภาคส่วนที่ทำงานแบบต่างคนต่างทำ ทำคนละจุดคนละครั้ง คนละพื้นที่ ให้น้ำหนักในการแก้ปัญหาคนละส่วนแบบ มองไม่เห็นช้างทั้งตัว เริ่มเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันบน “พื้นที่กลาง” หรือพื้นที่หน้าหมู่ (พื้นที่ร่วม) ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มองเห็นปัญหา สาเหตุที่เป็นองค์รวม ที่เรียกว่า “มองเห็นช้างทั้งตัว”ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์สรุปบทเรียนสร้าง “วาระร่วม” สร้างเป้าหมายร่วมกัน ที่เรียกว่า “เห็นดาวดวงเดียวกัน”มีการออกแบบการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาร่วมกัน มีแผนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยการแบ่งบทบาทการทำงานตามศักยภาพของแต่ละภาคส่วนร่วมกันผลักดันให้เกิดข้อเสนอหลักคิด นวัตกรรมกระบวนการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ที่นำไปสู่ความยั่งยืน

ข้อเสนอคือ

8.1 สนับสนุนให้เกิดกลไลการรวมตัวของทุกภาคที่ร่วมแก้ปัญหามลพิษฝุ่นควันส่วนคล้าย ”สภาลมหายใจเชียงใหม่” ในทุกจังหวัด โดยมีรูปแบบที่สอดคล้องเหมาะสมตามบริบทของแต่ละจังหวัด และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาระหว่างจังหวัดต่าง ๆ

8.2 สนับสนุนในมีการวิเคราะห์สรุปบทเรียนร่วมกัน พัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย มาตรการในการแก้ไขปัญหามลพิษฝุ่นควันต่อสาธารณะและต่อรัฐบาล

SPECIAL ECONOMIC ZONES AND LAND DISPOSSESSION IN THE MEKONG REGION

LAND WATCH THAI

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SOUTHEAST ASIA

ข้อเสนอนโยบายป่าไม้-ที่ดินต่อพรรคการเมือง พ.ศ. 2566

พรพนา ก๊วยเจริญ
กลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน (Land Watch Thai)

ความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาป่าไม้-ที่ดิน เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสม เรื้อรัง มาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งจากปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ขาดความเป็นธรรมกับชุมชนในเขตป่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการให้อำนาจรัฐมีอำนาจเบ็ดเสร็จแต่ฝ่ายเดียว ชุมชนขาดอำนาจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน รวมไปถึงการบังคับใช้กฎหมายฟ้องร้องดำเนินคดีกับประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะในช่วงรัฐบาล คสช. ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดคดีกับประชาชนจำนวนกว่า 20,000 คดี อันเป็นผลมาจากนโยบายทวงคืนผืนป่า ตลอดจนการแก้ไขกฎหมายป่าไม้ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายรัฐบาล คสช. โดยไม่ฟังความเห็นทัดทานจากกลุ่มประชาชนในเขตป่าซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ในขณะเดียวกัน ผลจากนโยบายเปลี่ยนที่ดินให้เป็นสินค้า ซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ ได้นำไปสู่ปัญหาการกระจุกตัวของที่ดิน เกิดความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินระหว่างคนรวยและคนจนอย่างมหาศาล ติดลำดับต้นๆ ของโลก รวมไปถึงปัญหาการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบจำนวนมาก แต่รัฐบาลหลายรัฐบาลที่ผ่านมายังขาดการผลักดันนโยบายและกฎหมายที่จะนำไปสู่การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมอย่างจริงจัง ดังนั้น ข้อเสนอนโยบายในเรื่องป่าไม้-ที่ดิน จึงจำเป็นต้องมี

การแก้ไขระดับโครงสร้างที่ครอบคลุมทั้งในเขตที่ดินของรัฐและที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิปัจเจก จึงมีข้อเสนอนโยบาย ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอนโยบาย

1. แก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มบัญญัติ สิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยไว้ในรัฐธรรมนูญ “ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเป็นสิทธิของประชาชน” ดังเช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๘๑ “รัฐพึงส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิและสิทธิในที่ดิน เพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินและวิธีการอื่นๆ”

2. แก้ไขกฎหมาย ทบทวนแนวทางนโยบายป่าไม้แห่งชาติและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้ ได้แก่ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ 2562 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 เป็นต้น โดยสร้างการมีส่วนร่วมภาคประชาชนโดยการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายทั้งสองฉบับ (RIA)

3. ผลักดันกฎหมายคุ้มครองสิทธิที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ และชนเผ่าพื้นเมือง พ.ศ... เป็นต้น

4. ปรับปรุงแผนบริหารจัดการที่ดิน ทบทวนแผนบริหารจัดการที่ดินของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (สคทช.) เพื่อรับรองสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์ เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินขนาดเล็ก ในรูปแบบสิทธิส่วนรวมของชุมชน เช่น โฉนดชุมชน หรือ ในรูปแบบการจัดการร่วม (co-management) ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ

5. ยุติการอนุญาตให้เอกชนเช่าที่ดินป่าสงวนแห่งชาติและทวงคืนที่ดินป่าสงวนที่หมดอายุเช่า มาจัดสรรให้ราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เช่น การอนุญาตใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติเพื่อทำสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งปัจจุบันหมดอายุเช่าแล้วร้อยละ 95 ของพื้นที่อนุญาตใช้ประโยชน์ทั้งหมด และเร่งนำที่ดินเหล่านั้นกลับคืนสู่รัฐและนำมาจัดสรรให้ประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน

6. สนับสนุนให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดินและมาตราการทางภาษีเพื่อลดการกระจุกตัวในที่ดิน เช่น พ.ร.บ. ธนาคารที่ดิน และ พ.ร.บ.ภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น

7. เร่งรัดการจัดทำแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐแบบบูรณาการ มาตราส่วน 1 : 4000 (One Map) ให้แล้วเสร็จโดยเร็ว รวมถึงทบทวนกระบวนการจัดทำให้ถูกต้องเป็นธรรม และเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จให้เปิดเผยข้อมูล One Map ให้ประชาชนได้รับทราบ เพื่อให้โอกาสผู้ที่ได้รับผลกระทบใช้สิทธิโต้แย้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะมีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย

8. การแก้ไขปัญหาคดีการบุกรุกที่ดินของรัฐของราษฎรผู้ยากไร้ไม่มีที่อยู่อาศัยและ/หรือที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เช่น การออกกฎหมายนิรโทษกรรม แก้ไขระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี และให้ได้รับสิทธิการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม เป็นต้น

9 .ตรวจสอบผู้ถือครองที่ดินของรัฐทุกประเภทที่รัฐอนุญาตให้ทำประโยชน์ ว่ามีคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ โดยการบูรณาการข้อมูลจากหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการกระจายการถือครองที่ดินของรัฐที่รัฐอนุญาตให้ทำประโยชน์ อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

10. เร่งรัดเพิกถอนเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่ได้ข้อยุติเป็นที่สุดแล้วว่าออกโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ข้อเสนอนโยบายการจัดการน้ำ

ผศ.ดร.สิตางศุ์ พิลัยหล้า
คณะวิศวะกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สภาพปัญหา:

การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล คาดการณ์ว่าในช่วง 10 ปีนี้ หากไม่ทำอะไรเลย พื้นที่กรุงเทพจะถูกน้ำท่วมทั้งหมด อย่างไรก็ดี การขับเคลื่อนแผนพัฒน์ของประเทศไทยกลับไม่ตอบโจทย์ปัญหาปัจจุบันแต่อย่างใด และแม้แผนพัฒน์นี้จะประสบความสำเร็จในช่วงแรก กลับสร้างปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านน้ำระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ และยังมีความย้อนแย้งเชิงนโยบายในด้านต่าง ๆ เช่น

- ความต้องการเร่งระบายน้ำทิ้งทะเล เร็วที่สุด มากที่สุด และการเร่งหาน้ำจากลุ่มน้ำอื่นมาเพิ่มให้มากที่สุด
- แผนบรรเทาอุทกภัย ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง 9 แผนงาน (3.5 แสนล้านบาท กับ โครงการเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนให้เขื่อนภูมิพล (70,000 ล้านบาท)
- อยากเพิ่มพื้นที่ป่า แต่สร้างอ่างเก็บน้ำในป่าอนุรักษ์ โดยปัจจุบันป่าไม้ในประเทศไทยลดเหลือเพียง 85 ล้านไร่ หรือลดลงครึ่งนึงจากเดิม จากปัญหาการรุกราน ตัดไม้ทำลายป่า และล่าสัตว์ ปัจจุบันมี 5 โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่
- ให้ประชาชนใช้น้ำอย่างประหยัด แต่ปัจจุบันมีน้ำสูญเสียจากระบบส่งน้ำประปาปีละมากกว่า 800 ล้าน ลบ.ม.
- แผนพัฒนา ฉบับที่ 9-12 ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาตามภูมิสังคม คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา แต่ก็มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำที่คิดเมื่อ 20-30 ปีก่อน ที่ประชาชนจำนวนมากที่ต้องสูญเสียที่ทำกิน ที่

อยู่อาศัย

ข้อเสนอนโนบาย

1. ลด ละ เลิก การขับเคลื่อนนโยบายด้านน้ำแบบ ‘คุณพ่อรู้ดี คุณพี่จัดให้’ มาเป็นรัฐที่มีบทบาท ‘ผู้สนับสนุน’ ให้ประชาชน เอกชน ท้องถิ่น แก้ปัญหาด้านน้ำของตนเองได้ดียิ่งขึ้น เก่งขึ้น ทั้งสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร ความรู้ด้านเทคนิค-วิชาการ ปรับกฎ กติกา ระเบียบ ให้ ‘เอื้อ’

2.ปฏิรูปกระบวนการจัดสรรงบประมาณด้านน้ำ นำตัวชี้วัดและประสิทธิผลมาใช้ในกระบวนการจัดสรรงบประมาณและประเมินผลโครงการอย่างจริงจัง ใช้ข้อมูล Performance Information ในกระบวนการ

จัดสรรงบประมาณ ผลักดันกลไก Check and Balance ระหว่างหน่วยงาน สทนช. สภาพัฒน์ สนง. กรมบัญชีกลาง

3. ให้ความสำคัญกับความทั่วถึง และเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำ ทางออกทางหนึ่งที่สำคัญ คือ ผลักดันกลไกการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งจะเกิดผลดีต่อการลดความเทอะทะ อ้วนฟู ของระบบราชการส่วนกลางลงได้ และมีความคล่องตัวมากขึ้น

4. การประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องระดับระหว่างประเทศ ระดับระหว่างส่วนราชการ ระดับระหว่างภาครัฐกับเอกชน และ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ไม่ใช่แค่การซื้อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ยัดเยียดชุดความคิดของ ‘คุณพ่อรู้ดี’ และ สร้างชุดความเชื่อผิดๆ สะกดจิตประชาชน

ข้อเสนอทางนโยบายเพื่อคน ชุมชน และทะเลที่ยั่งยืน

ภาคภูมิ วิธานติรวัธน์
มูลนิธิอันดามัน

คน ชุมชน ความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานและที่ดินทำกิน

ชุมชนชายฝั่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในลำคลองและริมชายฝั่งทะเลต่อเนื่องกันมา บ้านบางส่วนของชุมชนอยู่ในคลองและทะเล จึงเป็นสิ่งล่วงล้ำลำน้ำรวมทั้งเป็นพื้นที่ซ้อนทับกับเขตป่าไม้ของรัฐหรืออุทยานแห่งชาติหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในส่วนที่ดินทำกินซึ่งเป็นพื้นที่บกน้ำทะเลท่วมไม่ถึง ไม่มีสภาพเป็นป่าชายเลนโดยธรรมชาติ แต่ถูกจำแนกเป็นป่าชายเลนจึงไม่ได้รับการรับรองสิทธิที่ดินตามนโยบาย คทช.ของรัฐ

ชุมชนชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของทะเลอันดามันที่ตั้งชุมชนถูกเอกชนออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินทับซ้อนหมู่บ้านทางสัญจร เส้นทางออกทะเลและพื้นที่วัฒนธรรม

ข้อเสนอ

๑. ปรับปรุงกฎหมายการเดินเรือในน่านน้ำไทยให้ยอมรับสิทธิชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเล

๒. ยกระดับการแก้ไขปัญหาที่ดินของรัฐที่ซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน(คทช.)โดยให้ชุมชนที่ได้รับการรับรองสิทธิ

มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยอย่างเบ็ดเสร็จไม่ใช่สิ่งล่วงล้ำลำน้ำที่ต้องขออนุญาตและจ่ายค่าตอบแทนการอยู่อาศัยในบ้านของตนเองขยายการรับรองสิทธิจากที่อยู่อาศัยให้คลอบคลุมที่ดินทำกินซึ่งได้ครอบครองทำกินมาแต่ดั้งเดิมเช่นเดียวกับการรับรองสิทธิในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเป็นพื้นที่บก

๓. เร่งรัดการตรวจสอบเอกสารสิทธิ์ที่ดินที่ออกซ้อนทับหมู่บ้าน ทางสาธารณะ ชายฝั่งทะเล และพื้นที่วัฒนธรรมของชาวเล รวมทั้งดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ ว่าด้วยการฟื้นฟูวิถีชีวิต ขาวเล

๔. เร่งรัดการจำแนกพื้นที่และจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่ทะเลซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยมุ่งไปที่การคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญ เช่น ป่าชายเลน ปะการัง จำแนกพื้นที่ทะเลที่สามารถทำการประมงด้วยเครื่องมือและวิธีการที่ไม่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนและสัตว์ทะเลสำคัญ เช่น พะยูน โลมา เต่าทะเล

การประมงทะเลที่ยั่งยืน เลิกจับสัตว์น้ำวัยอ่อน ลดและเปลี่ยนเครื่องมือการประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ

การประมงทะเลโดยเรือประมงพาณิชย์ของไทย จับปลาเป็ดซึ่งมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนผสมอยู่ร้อยละ ๓๔.๘๑ การศึกษาปลาเป็ดในอวนลากพบว่า มีสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อนมาขายในราคาปลาเป็ด ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ๑๘๓,๗๗๓ – ๓๑๗,๕๘๖ บาทต่อเที่ยวของการออกทำการประมง

การทำประมงแบบตั้งใจจับเอาสัตว์น้ำเศรษฐกิจวัยอ่อน เพื่อนำมาแปรรูปขายราคาถูก เช่น “ปลาทูแก้ว” (ตัวอ่อนของปลาทู) หมึกกะตอย (ตัวอ่อนของหมึกกล้วยปะปนอยู่มาก), “ปลากรอบทั้งตัว” (ตัวอ่อนของปลาอินทรี, ปลาจาระเม็ด, ปลาหลังเขียว, ปลาข้างเหลือง, ปลาสีกุน ฯลฯ) หรือ “ปลาข้าวสาร” (ตัวอ่อนของกะตัก)

“ปลาทู” ผลผลิตปลาทูที่จับได้ในทะเลไทยลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนความไม่ยั่งยืนของการประมงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จับปลาทูได้ ๑๒๘,๘๓๕ ตัน ปี ๒๕๕๘ ลดลงเหลือ ๔๘,๕๒๒ ตัน และลดลงต่อเนื่องจนปี ๒๕๖๓ จับได้เพียง ๑๘,๔๓๖ ตัน

ข้อเสนอ

๑. ออกข้อกำหนดตามกฎหมายประมง กำหนดขนาดของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่ห้ามทำการประมง โดยนำร่องที่ปลาทู-ลัง และปูม้า เพื่อลดการจับสัตว์น้ำวัยอ่อน

๒. รณรงค์ให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคยุติการบริโภคสัตว์น้ำวัยอ่อน รวมทั้งการกำหนดมาตรการควบคุมการผลิตและจำหน่าย

๓. ศึกษาและกำหนดมาตรการเพื่อให้ปริมาณเรือ เครื่องมือประมงพาณิชย์ วิธีการทำประมง สอดคล้องกับปริมาณผลผลิตสัตว์ทะเลที่ยั่งยืน รวมทั้งการกำหนดพื้นที่และเวลาห้ามทำการประมงในฤดูปลาวางไข่

๔. ยกเลิกการอนุญาตให้เรือปั่นไฟปลากะตักจากอ่าวไทยไปทำการประมงฝั่งทะเลอันดามัน

พื้นที่คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในทะเล

พื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วยป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการัง เป็นแหล่งวางไข่ อนุบาลตัวอ่อนของสัตว์ทะเล เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลสำคัญเช่น พะยูน โลมา เต่าทะเล

ข้อเสนอ

๑.ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำพื้นที่คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในทะเลโดยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยความร่วมมือกับส่วนราชการ ภาควิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ เช่น ป่าชายเลนชุมชน พื้นที่คุ้มครองพะยูนและหญ้าทะเล เป็นต้น

๒. ปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ.๒๕๕๘ เพิ่มการกระจายอำนาจให้คณะกรรมการระดับจังหวัด ปรับปรุงบทบัญญัติในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำพื้นที่คุ้มครองโดยชุมชนและ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. เร่งรัดและดำเนินการอย่างจริงจังกับการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนและมีอันตรายต่อสัตว์ทะเลสำคัญ

๔. ดำเนินการคุ้มครองแหล่งหญ้าทะเล และฟื้นฟูพื้นที่หญ้าทะเลที่ได้รับการเสียหายจากการพัฒนาชายฝั่ง

ลดไมโครพลาสติกจากขยะพลาสติกในทะเล

ขยะพลาสติกที่รั่วไหลลงแม่น้ำและทะเล ได้แตกตัวเป็นไมโครพลาสติกปนเปื้อนเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารและระบบนิเวศทะเล กลับสู่คนด้วยการบริโภคสัตว์น้ำ ร้อยละ ๘๐ ของขยะทะเลมาจากพื้นที่บกดังนั้นการแก้ไขปัญหาจึงต้องดำเนินการทั้งระบบของประเทศไทย รวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศเพราะขยะทะเลเป็นขยะข้ามพรมแดน โมโครพลาสติกปนเปื้อนทั้งมหาสมุทร

ข้อเสนอ

๑. ดำเนินการตามแผนจัดการขยะพลาสติกระยะที่ ๒ อย่างจริงจัง มุ่งผลสำเร็จ

๒. ยุติการนำเข้าเศษพลาสติกและขยะพลาสติกทุกประเภท

๓. จัดทำกฎหมายส่งเสริมผู้ผลิตที่ผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Eco-Design) การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่าย ในการร่วมรับผิดชอบผลิตภัณฑ์ของตนตลอดวัฏจักรชีวิตตามหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) ในการจัดการขยะพลาสติกเช่น ให้ผู้ผลิตเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ คิดค่ากำจัดพลาสติกในบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

๔. เร่งรัดและยกระดับการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑ ”ทำความดีด้วยหัวใจลดภัยสิ่งแวดล้อม”ซึ่งมุ่งให้หน่วยงานของรัฐเป็นองค์กรต้นแบบในการจัดการขยะพลาสติกและให้จัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนมติ ครม. และแผนไปสู่การปฏิบัติในทุกจังหวัด

๕. สร้างการรับรู้ต่อภัยคุกคามจากไมโครพลาสติกซึ่งมาจากกิจกรรมของคน ขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ทะเลและชายฝั่งให้เป็นกิจกรรมปลอดพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งเช่น ภาคครัวเรือน การท่องเที่ยว การประมง เป็นต้น

การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งอย่างยั่งยืน

พื้นที่ชายฝั่งเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ เศรษฐกิจการประมง การท่องเที่ยว และการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศ การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งจึงต้องสอดคล้องกับเจตจำนงค์ของคนในท้องถิ่น สอดรับกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด และการมีส่วนร่วมในระดับร่วมตัดสินใจของคนในท้องถิ่น อาทิเช่น การก่อสร้างกำแพงกันคลื่น การขุดลอกร่องน้ำ การสร้างท่าเรือ เป็นต้น

การเปลี่ยนพื้นที่ชายฝั่งเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ท่าเรือน้ำลึก การก่อสร้างโรงไฟฟ้า จะส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อระบบนิเวศและผู้คนในท้องถิ่นจึงต้องมีการดำเนินการอย่างรอบคอบ ต้องจัดทำการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาของพื้นที่โดยผู้ศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง พิจารณาทางเลือกการพัฒนาอย่างรอบด้าน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างมีความหมาย

การตั้งรับปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกรวน

ทะเลและชายฝั่งเป็นพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกรวน การเพิ่มสูงขึ้นของน้ำทะเลจะก่อให้เกิดน้ำท่วมชุมชนชายฝั่งและการสูญเสียที่ดินจากการกัดเซาะชายฝั่ง ความร้อนที่เพิ่มสูงขึ้นของน้ำ

ทะเลจะมีผลต่อสัตว์ทะเลและระบบนิเวศ ภาวะผันผวนของฤดูกาลเช่น ปริมาณและจำนวนวันที่ฝนตกมากขึ้น มรสุมที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคการประมงและการเกษตรชายฝั่งทะเล ดังนั้นการดำเนินการเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทยจำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและทันที

ข้อเสนอ

๑. ศึกษาติดตามและสร้างกระบวนการรับรู้ของชุมชนชายฝั่งเพื่อการตั้งรับปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกรวน รวมทั้งการเป็นส่วนหนึ่งในการลดก๊าซเรือนกระจก

๒. ปรับเปลี่ยนระบบพลังงานไฟฟ้าของส่วนราชการเป็นพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ทำงานในเวลากลางวัน ส่งเสริมสนับสนุนการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ผลิตไฟฟ้าในสถานศึกษา ภาคครัวเรือน และอุตสาหกรรม ตลอดจนมีมาตรการส่งเสริมธุรกิจด้านพลังงานจากธรรมชาติให้เป็นธุรกิจแห่งอนาคต

๓. กำหนดมาตรการระยะยาวเพื่อจัดให้เงินทุนเพื่อการตั้งรับปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สถานการณ์แม่น้ำโขง และข้อเสนอนโยบาย

มนตรี จันทวงศ์
กลุ่มเสรีภาพแม่น้ำโขง

1. สถานการณ์แม่น้ำโขง

สถานการณ์ปัญหาหลักของแม่น้ำโขง คือ การเปลี่ยนแปลงการไหลที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติและปริมาณตะกอนหายไป จากการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าในลุ่มน้ำโขง ทั้งในแม่น้ำโขงสายหลักในจีน, ลาว และบนลำน้ำสาขาในลาว (รวมทั้งกัมพูชา ไทย และเวียดนาม) ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำโขงและการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นปัญหาสะสมต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2536 และรุนแรงเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2550 ต่อเนื่องมาจนถึงปีปัจจุบัน อาทิเช่น น้ำขึ้นลงผิดปกติในฤดูแล้ง ชุมชนสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว, น้ำโขงขึ้นไม่เต็มตลิ่ง หญ้าไม่ตาย ไม่มีตะกอนทับถม ทำให้สูญเสียพื้นที่เกษตรริมโขง และน้ำโขงไม่ไหลเข้าลำน้ำสาขา เช่น น้ำสงคราม, ตลิ่งพัง เกิดดอนใหม่ ร่องน้ำเปลี่ยน และน้ำโขงแห้ง ส่งผลกระทบต่อบ้านเรือนริมตลิ่ง ระบบประปา การเกษตรริมโขง และปัญหาการครอบครองที่ดินเกิดใหม่, ปลาอพยพผิดฤดู ชุมชนจับปลาได้น้อยลง สูญเสียอาชีพ รายได้ และความมั่นคงทางอาหาร, พืชไม้น้ำในแม่น้ำโขงล้มตายเป็นจำนวนมาก การสูญเสียระบบนิเวศน้ำโขง ถิ่นที่อยู่อาศัยและห่วงโซ่อาหารของปลา, การออกดอกของไม้น้ำ ในแม่น้ำโขง ที่ผิดฤดูกาล เช่น ไคร้น้ำ, หว้าน้ำ เป็นต้น, ระดับน้ำโขงที่เปลี่ยนแปลงผิดปกติในฤดูแล้ง ท่วมพื้นที่วางไข่ของนกที่อาศัยทำรังวางไข่ในช่วงฤดูแล้ง

โดยเฉพาะปรากฏการณ์ น้ำโขงใสไร้ตะกอน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทันที หลังการเปิดเขื่อนไซยะบุรีเมื่อ 29 ตุลาคม 2562 และเกิดต่อเนื่องมาจนปี 2566 ส่งผลให้เกิดการระบาดของสาหร่ายแม่น้ำโขงในฤดูแล้ง และชาวบ้านจับปลาไม่ได้ และต่อเนื่องด้วยปัญหาการดำน้ำยิงพ่อแม่พันธุ์ปลาในวังหรือถ้ำใต้น้ำ, การสูญเสียเครื่องมือประมง ผลผลิตจากแปลงเกษตรริมตลิ่ง และจากงานศึกษาติดตามผลกระทบการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายประธานของกรมทรัพยากรน้ำและ สทนช. พบว่า

อัตราการลดลงของตะกอนเปรียบเทียบระหว่างเชียงแสน กับ เชียงคาน ลดลงจาก 11.4% ในปี 2558 เป็น 77% และ 98% ในปี 2563 และ 2564 ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อคำนวนปริมาณตะกอนที่หายไปเปรียบเทียบระหว่างสถานีเชียงแสนกับเชียงคาน ในช่วงเดือนธันวาคม 2563 ถึงเดือนมีนาคม 2564 พบว่า ตะกอนหายไปประมาณ 463,461.87 ตัน

2. นโยบายของรัฐที่สร้างปัญหาและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำโขงและชุมชนริมน้ำโขง

นโยบายของรัฐบาลมุ่งแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแม่น้ำโขง โดยการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลัก ได้ละเลยการดำเนินการที่โปร่งใส ไม่มีการส่วนร่วมของประชาชน ไม่รักษาผลประโยชน์ของชุมชนที่พึ่งพาระบบนิเวศและความสมบูรณ์ของแม่น้ำโขง และการไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ดังนี้

2.1 การอนุมัติขยายกรอบความร่วมมือรับซื้อไฟฟ้าระหว่างประเทศไทยกับ สปป. ลาว (MoU) จาก 9,000 เป็น 10,500 เมกะวัตต์ (มติ ครม. 1 มีนาคม 2565) เพื่อรองรับการซื้อไฟฟ้าจากโครงการน้ำงึม 3, โครงการปากแบ่ง, โครงการหลวงพระบาง, โครงการปากลาย นั้น

- เป็นการดำเนินที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญมาตรา 178 ที่จะต้องส่งเรื่องให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบก่อน (อ้างอิง การประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2564 (ครั้งที่ 154) 4 สิงหาคม พ.ศ. 2564 https://www.eppo.go.th/index.php/th/component/k2/item/17213-nepc-prayut04-08-64) ดังนั้นการลงนาม MoU ฉบับนี้ในวันที่ 5 มีนาคม 2565 จึงเป็นโมฆะ และการลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับโครงการเขื่อนหลวงพระบาง และโครงการเขื่อนปากลาย ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2565 และวันที่ 20 มีนาคม 2566 ตามลำดับนั้น จึงเป็นการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 รวมทั้งยังการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนเพิ่มเติม ก่อนการลงนามตามเงื่อนไขของ Tariff MOU ยังไม่เสร็จสมบูรณ์
- เป็นการดำเนินการที่ขาดความโปร่งใส และไม่มีส่วนร่วมของประชาชน โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้า เช่น กระทรวงพลังงาน, กฟผ. ต่างปกปิดสัญญา ไม่เปิดเผยร่างสัญญาให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ภายใต้ข้ออ้างเป็นสัญญาทางธุรกิจ นับเป็นการลงนามเพื่อผูกพันตนเอง เพื่อไม่ต้องเปิดเผยข้อมูลตามพรบ ข้อมูลข่าวสาร
- เป็นการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับปริมาณไฟฟ้าสำรองของประเทศ และจะสร้างภาระค่าไฟฟ้าด้วยระบบสัญญา ซื้อขายไฟฟ้าแบบ Take or Pay แต่กระทรวงพลังงาน กลับดำเนินการลงนามบันทึกความเข้าใจรับซื้อไฟฟ้า (Tariff MOU) ถึง 3 เขื่อน คือ

เขื่อน	วันลงนาม Tariff MOU	ปริมาณรับซื้อไฟฟ้า (เมกะวัตต์)	กำหนดวันเข้าระบบไฟฟ้า	อายุสัญญา	การลงนามกับ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
เขื่อนปากลาย	24 มกราคม 65	763	1 มกราคม 2575	29 ปี	กัลฟ์ เอนเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นต์
เขื่อนปากแบ่ง	25 เมษายน 65	897	1 มกราคม 2576	29 ปี	กัลฟ์ เอนเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นต์
เขื่อนหลวงพระบาง	27 เมษายน 65	1,400	1 มกราคม 2573	35 ปี	ช.การช่าง (ลาว)

2.2 รัฐบาลไม่มีนโยบายที่ชัดเจน ในการศึกษาผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเขตแดนไทย-ลาว ในลำน้ำโขง จากผลของอ่างเก็บน้ำเขื่อนปากแบ่ง และเขื่อนสะนะคาม นับเป็นการสร้างปัญหาความเสี่ยงต่อการสูญเสียอธิปไตยเขตแดนในแม่น้ำโขง และไม่มีการศึกษาผลกระทบในเรื่องน้ำเท้อ ต่อชุมชนและพื้นที่ทำกินของชุมชนไทยริมน้ำโขงและลำน้ำสาขา รวมถึงหน่วนงานที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องเขตแดนไทย-ลาว เช่น กระทรวงการต่างประเทศ, กรมแผนที่ทหาร ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เขื่อนปากแบ่งและเขื่อนสะนะคาม จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เขตแดนไทย-ลาว ในแม่น้ำโขงหรือไม่อย่างไร ในการชี้แจงกับ กรรมาธิการต่างประเทศสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 8 และ 15 กันยายน 2565

2.3 รัฐบาลโดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทย ไม่มีนโยบายการติดตาม เยียวยาปัญหาผลกระทบจากเขื่อนที่สร้างแล้วบนแม่น้ำโขง ทั้งในประเทศจีน และเขื่อนไซยะบุรีในประเทศ สปป. ลาว โดยหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ประสบความล้มเหลวสิ้นเชิง ทั้งที่การศึกษาผลกระทบเขื่อนแม่น้ำโขงสายหลัก ศึกษามา 6 ปีแล้ว ยังวิเคราะห์ความเสียหายจากเขื่อนจีน และเขื่อนไซยะบุรีไม่ได้, ล้มเหลวในระบบแจ้งเตือนการปล่อยน้ำจากจีน, ไม่เปิดข้อมูลและวิเคราะห์ผลกระทบการหายไปของตะกอนจากเขื่อนไซยะบุรี, ล้มเหลวการวิเคราะห์ระดับน้ำโขง ที่บูรณาการข้อมูลการระบายน้ำจากเขื่อนในลาวและไทย และข้อมูลของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC) ที่จะสร้างประสิทธิภาพความแม่นยำการแจ้งเตือน มากกว่าอิงแต่ระบบของ MRC

2.4 รัฐบาลไม่ได้ตอบสนองข้อเรียกร้องของสมาคมเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน (คสข.) ตามจดหมายถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2564 มีสาระสำคัญได้แก่

- การเจรจาระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับ สปป.ลาว และกับจีน
- การให้รัฐบาลชะลอการรับซื้อไฟฟ้าหรือทำข้อผูกพันในการรับซื้อไฟฟ้าใด ๆ ที่มาจากเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงของ สปป.ลาว ไปก่อน จนกว่าจะมีข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับความต้องการไฟฟ้าของไทย และความจำเป็นเกี่ยวกับการซื้อพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนกั้นแม่น้ำโขง
- การจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โครงการที่มีผลกระทบข้ามพรมแดนโดยรัฐบาลไทย
- การจัดการฐานข้อมูลและจัดทำระบบเตือนภัยการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำอย่างทันท่วงที (Real-time)
- การกำหนดมาตรการชดเชยเยียวยากับชุมชนริมโขงผู้ได้รับผลกระทบ
- การมอบหมายให้คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เร่งรัดการกระจายอำนาจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรม
- แต่งตั้งคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพนิเวศในลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำ

ข้อเรียกร้องทั้งหมดเหล่านี้ รัฐบาลไม่ได้ตอบสนองในสาระสำคัญ แต่กลับกลับเดินหน้าในทิศทางตรงข้าม โดยเฉพาะการซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนแม่น้ำโขง ดังที่ได้ระบุไว้ตอนต้น มีเพียงการตอบสนองไปตามภาระกิจของหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในด้านการฟื้นฟูทรัพยากรประมงและการเกษตร ที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟูนิเวศน้ำโขงแบบองค์รวมได้

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

3.1 กรอบนโยบายที่ชัดเจนต่อแม่น้ำโขง ในการปกป้อง ฟื้นฟูและเยียวยา ระบบนิเวศนิเวศแม่น้ำโขงและฟื้นฟูวิถีการพึ่งพาแม่น้ำโขงให้มีความยั่งยืน จำเป็นต้องมีการทบทวน ปรับปรุง และดำเนินการเพิ่มเติมดังนี้

- ยุติการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลักในทุก ๆ โครงการที่ยังไม่มีการลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า
- การยกเลิก MoU ขยายการรับซื้อไฟฟ้า จาก 9,000 เป็น 10,500 เมกะวัตต์
- การระงับสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (PPA) โครงการเขื่อนหลวงพระบาง และโครงการเขื่อนปากลาย จนกว่า MoU ขยายการรับซื้อไฟฟ้า จาก 9,000 เป็น 10,500 เมกะวัตต์ จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนเพิ่มเติมโครงการเขื่อนหลวงพระบาง และโครงการเขื่อนปากลาย ต้องมีการเปิดเผยและรับฟังความคิดเห็นต่อสาธารณะ และมีกระบวนการพิจารณาให้ความเห็นชอบตามมาตรฐานการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของไทย
- การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนเพิ่มเติม ที่เป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมของการรับซื้อไฟฟ้าของไทย (ไม่นับรวมกระบวนการตามระเบียบปฏิบัติเรื่องการแจ้ง การปรึกษาหารือล่วงหน้า และข้อตกลง (PNPCA) ของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง หรือ MRC) ต้องมีการเปิดเผยและรับฟังความคิดเห็นต่อสาธารณะ และมีกระบวนการพิจารณาให้ความเห็นชอบตามมาตรฐานการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของไทย

• การเผยแพร่ร่างสัญญาซื้อขายไฟฟ้า และรับฟังความเห็นก่อนการลงนาม

• การปรับแผนพัฒนาพลังงานไฟฟ้า (PDP) ให้พิจารณาการรับแผนซื้อไฟฟ้าใหม่ ตรงสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งเรื่องกำลังไฟสำรอง และสัดส่วนการรับซื้อไฟจากประเทศสปป. ลาว ไม่เกิน 13% นั้น ต้องเป็นสัดส่วนที่เป็นปัจจุบันตลอดอายุแผน เพราะความมั่นคงทางพลังงานเกิดขึ้นตลอดเวลา มิใช่ใช้เกณฑ์คำนวนสัดส่วนเมื่อสิ้นสุดแผน

• การพัฒนาโครงสร้างและการทำงานของคณะอนุกรรมการประสานความร่วมมือด้านพลังงานไฟฟ้าระหว่าง ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ของกระทรวงพลังงาน ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมและเปิดเผยรับผิดชอบต่อสาธารณะ เพื่อให้มั่นใจว่า ความตกลงใด ๆ จะอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ของประชาชนที่แท้จริง

• การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศแม่น้ำโขง และการใช้ประโยชน์ของชุมชนน้ำโขงจากการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงสายประธาน เพื่อเป็นข้อมูลในการเจรจาการเยียวยาความเสียหายกับรัฐบาลจีน และสปป. ลาว

• การพัฒนาโครงสร้างและการทำงานของ คณะกรรมการแม่น้ำโขงแห่งชาติไทย ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมและเปิดเผยรับผิดชอบต่อสาธารณะ เพื่อให้มั่นใจว่า ความตกลงใด ๆ จะอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ของประชาชนที่แท้จริง

3.2 การปรับปรุง ข้อตกลงว่าด้วยการร่วมมือ การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงแบบยั่งยืน พ.ศ.2538 ซึ่งเป็นที่มาของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ให้มีกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชัดเจน นอกเหนือจากมีเพียงตัวแทนภาครัฐเท่านั้น เพื่อไม่ให้ถูกใช้เป็นองค์กร เพื่อรองรับความชอบธรรมในโครงการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำหรือโครงการผันน้ำ

3.3 มีการดำเนินการตอบสนองต่อข้อเสนอของ สมาคมเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน (คสข.) เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2564 และเครือข่ายประชาชนปกป้องแม่น้ำโขง-อีสาน เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2565 ได้แก่

• หยุด ทบทวน โครงการพัฒนา “เก่า” และยกเลิกโครงการ “ใหม่” โดยรวมถึงโครงการผันน้ำ โขง เลย ชี มูน

• การเยียวยาและฟื้นฟูเชิง นิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ

• การประเมินศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อเปิดพื้นที่การถกเถียงร่วมกัน

• พัฒนากฎหมายการมีส่วนร่วม

• ทบทวนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ และนโยบายการพัฒนาพลังงาน

• การแก้ไขกฎหมายสิ่งแวดล้อมและกฎหมายน้ำให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาข้ามพรมแดน

• การกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ท้องถิ่น/ชุมชน

• การส่งเสริมการพัฒนานโยบายการจัดการน้ำขนาดเล็กโดยชุมชนท้องถิ่น

3.4 มีนโยบายสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งสงวนและสร้างความสมบูรณ์ทรัพยากรประมง เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ในระดับท้องถิ่น และเพื่อการฟื้นฟูนิเวศน้ำโขงในอนาคต โดยการสนับสนุนงบประมาณตรงสู่ชุมชน และสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และชุมชน ให้สามารถทำงานร่วมกัน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และยืดหยุ่นไปตามบริบทของชุมชน

3.5 รัฐและหน่วยงานของรัฐ ควรหยุด ทบทวนกิจกรรม ประเภท ฟื้นฟูแบบแยกส่วน และทำลายระบบนิเวศไปพร้อมกัน เช่น โครงการสร้างประตูน้ำปิดกั้นปากแม่น้ำสงคราม หรือลำน้ำสายอื่น ๆ, การขุดลอกหนองน้ำ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น

6. สถานการณ์และข้อเสนอสำหรับรัฐบาล(หน้า) และผู้บริโภค : ด้านพลังงาน

ผศ.ประสาท มีแต้ม
กรรมการนโยบายด้านบริการสาธารณะ พลังงานและสิ่งแวดล้อม
สภาองค์กรของผู้บริโภค

1. คำนำ

แม้ว่าผู้จัดงานได้มอบหมายให้ผมนำเสนอสถาการณ์ด้านพลังงานและเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลในปี 2566 แต่ผมขอถือวิสาสะนำเสนอและเรียกร้องต่อผู้บริโภคด้วย เพราะผมเชื่อมั่นว่าผู้บริโภคมีความสำคัญมากที่สุดและได้รับผลกระทบจากสถานการณ์มากที่สุดด้วย

ภาพการ์ตูน (ซึ่งผู้เขียนได้เสียชีวิตไปแล้ว) ได้สะท้อนให้เห็นว่า ทั้ง ๆที่เรามีพลังงานแสงอาทิตย์จำนวนมหาศาลอยู่แค่เอื้อมแต่พวกเขาก็แกล้งทำเป็นมองไม่เห็น สอดคล้องคำพูดของนักวิชาการท่านหนึ่งซึ่งสะท้อนอย่างเห็นภาพชัดเจนว่า **“อย่าปล่อยให้พ่อค้าบุหรี่เขียนแผนรณรงค์การไม่สูบบุหรี่ อย่าปล่อยให้พ่อค้าพลังงานฟอสซิลเขียนนโยบายพลังงาน”**

ล่าสุด ในเวทีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ครั้งที่ 27 หรือ COP27 พบว่า มีลอบบี้ยีสต์ซึ่งเป็นตัวแทนของพ่อค้าพลังงานฟอสซิลเข้าร่วมประชุมรวมกันมากกว่าตัวแทนของประเทศที่ได้รับผลกระทบจาก “โลกร้อน” มากที่สุด 10 ประเทศ (ซึ่งประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 9) รวมกัน จน Greta Thunberg เยาวชนนักเคลื่อนไหวชาวสวีเดนถึงกับพูดว่า **“เราประชุมกันเพื่อจะกำจัดไข้มาเลเรีย แต่เราปล่อยให้ยุงเข้าร่วมประชุมด้วย แล้วจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร”**

ผมเกริ่นนำด้วยเรื่องพลังงานแล้วตามด้วยเรื่องโลกร้อนก็เพราะว่า การเผาเชื้อเพลิงฟอสซิลคือสาเหตุหลักหรือประมาณ 75% ของก๊าซเรือนกระจกที่ทำให้เกิดโลกร้อน ซึ่งนักวิทยาศาสตร์สรุปว่าคือภัยคุกคามต่อโลกมากที่สุดในปัจจุบันและอนาคต

2. ทำไมพลังงานจึงสำคัญ

โดยอาศัยหลักของวิชาฟิสิกส์สามารถตอบได้ว่า “ทุกการเคลื่อนไหวล้วนต้องใช้พลังงาน” พลังงานจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ จากข้อมูลของกระทรวงพลังงานพบว่า ในช่วง 6 เดือนแรกของปี 2565 คนไทยจ่ายเป็นค่าพลังงานจำนวน 1.23 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.4 จีดีพี ซึ่งสูงที่สุดนับจากปี 2558 เป็นต้นมา โดยเป็นค่าน้ำมันและค่าไฟฟ้าจำนวน 7.08 และ 3.66 แสนล้านบาท ตามลำดับ ขอย้ำว่าแค่ครึ่งปีนะครับ

เพื่อให้เราเห็นปัญหาได้ชัดเจนมากขึ้น ขอยกเฉพาะค่าไฟฟ้าสำหรับผู้อยู่อาศัยที่ใช้ไฟฟ้าเดือนละ 500 หน่วย ในเดือนธันวาคม 2564 ถึงเดือนธันวาคม 2565 ได้เพิ่มขึ้นจาก 2,084 บาท (หน่วยละ 4.17 บาท) เป็น 2,666 (หน่วยละ 5.33 บาท) หรือเพิ่มขึ้น 28% ในขณะที่จีดีพีเพิ่มขึ้นเพียงประมาณ 3-4% เท่านั้น

3. ข้อเสนอของสภาองค์กรของผู้บริโภค

ผู้บริโภคถูกรัฐบาลทำให้เข้าใจว่า ราคาน้ำมันและไฟฟ้าที่แพงขึ้นเป็นเพราะกลไกตลาดโลก นั่นเป็นความจริงแค่ส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมีสาเหตุอื่นที่ผู้บริโภคไม่ได้รับรู้ เช่น การขึ้นค่าการกลั่นรวม (Gross Refining Margin) โดยไม่มีเหตุผลที่เกี่ยวกับต้นทุนในการผลิตเลย

ตามความหมายของ**ค่าการกลั่น**รวมก็คือ ผลต่างระหว่างราคาผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่กลั่นได้รวมกันกับราคาน้ำมันดิบที่หน้าโรงกลั่น ซึ่งไม่เกี่ยวกับต้นทุนการกลั่นแต่อย่างใด จากข้อมูลของกระทรวงพลังงาน พบว่า นับตั้งแต่ปี 2012 ถึง กุมภาพันธ์ 2022 ค่าการกลั่นอยู่ระหว่าง 1.0 ถึง 2.63 บาทต่อลิตร เท่านั้น แต่ทันทีที่รัฐบาลลดภาษีสรรพสามิตเพื่อบรรเทาภาระค่าครองชีพของประชาชน ค่าการกลั่นก็เพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ 5.0 ถึง 6.55 บาทต่อลิตร(ดูภาพประกอบ)

แต่ละวัน คนไทยใช้น้ำมันสำเร็จรูปประมาณ 136 ล้านลิตร ถ้าคิดง่าย ๆ ว่าผลประโยชน์ที่โรงกลั่นน้ำมันปล้นผู้บริโภค 4 บาทต่อลิตร ก็ตกเดือนละ 16,000 ล้านบาท ล่าสุด ค่าการกลั่นของเดือนพฤศจิกายน 2565 เท่ากับ 3.83 บาทต่อลิตร

สภาองค์กรของผู้บริโภคซึ่งจัดตั้งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ 2560 ได้ทำความเห็นเสนอต่อรัฐบาลและกระทรวงพลังงานว่าให้เก็บ **“ภาษีลาภลอย (Windfall Tax)”** กับโรงกลั่นน้ำมัน แต่ก็ไม่เป็นผล ในขณะที่รัฐบาลหลายประเทศของทวีปยุโรปได้มีการเก็บภาษีลาภลอยกับบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในอัตราตั้งแต่ 25 ถึง 90% (ข่าว Reuters 8 ธันวาคม 2022, Factbox : Windfall tax mechanisms on energy companies across Europe)

สำหรับปัญหาเรื่องไฟฟ้าแพง ผมขอยกไปอยู่ในหัวข้อถัดไป เพราะกำลังเป็นประเด็นที่ใหญ่และสำคัญกว่าเรื่องราคาเสียอีก นั่นคือ ประเด็นเกี่ยวข้องกับการขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือไม่

4. ความมั่นคงด้านพลังงานกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ 2550 และ 2560

ผมได้สืบค้นคำในรัฐธรรมนูญ 3 ฉบับ คือ ฉบับ 2540, 2550 และ 2560 พบว่า ฉบับ 2560 เป็นฉบับเดียวที่ได้บัญญัติคำว่า **“ความมั่นคงด้านพลังงาน”** ในหมวด **“แนวนโยบายแห่งรัฐ”** มาตรา 72 (5) ความตอนหนึ่งว่า “ให้รัฐพัฒนาและสนับสนุนให้มีการผลิตและการใช้พลังงานทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานอย่างยั่งยืน”

นอกจากนี้ในหมวด **“หน้าที่ของรัฐ”** มาตรา 56 วรรค 2 ว่า “โครงสร้างหรือโครงข่ายขั้นพื้นฐานของกิจการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของรัฐอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนหรือเพื่อความมั่นคงของรัฐ รัฐจะกระทำด้วยประการใดให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนหรือ**ทำให้รัฐเป็นเจ้าของน้อยกว่าร้อยละห้าสิบเอ็ดมิได้**”

สำหรับรัฐธรรมนูญ 2550 ในส่วนที่ว่าด้วย “แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ” มาตรา 84 (11) ความว่า “การดำเนินการใดที่เป็นเหตุให้โครงสร้างหรือโครงข่ายขั้นพื้นฐานของกิจการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของรัฐอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชน หรือเพื่อความมั่นคงของรัฐตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน หรือทำให้รัฐเป็นเจ้าของน้อยกว่าร้อยละห้าสิบเอ็ด จะกระทำมิได้”

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ นักวิชาการด้านกฎหมายมหาชนได้ให้คำอธิบายว่า คำว่า**แนวนโยบาย**เป็นเพียงคำแนะนำที่เป็นแนว จะทำก็ดีไม่ทำก็ได้ แต่ถ้าเป็น**หน้าที่ของรัฐ** หมายถึงว่ารัฐต้องกระทำ รัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับได้บัญญัติสัดส่วน **"ร้อยละห้าสิบเอ็ด"** ไว้ แสดงถึงมีเจตนารมณ์ที่ต่อเนื่องกัน แม้จะอยู่กันคนละหมวด แต่ฉบับ 2560 ได้ย้ายมาเป็นหมวดหน้าที่ของรัฐ ยิ่งสะท้อนถึงความจำเป็นของการถือกรรมสิทธิ์ของรัฐในเรื่องสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างชัดเจน

5. ระบบการผลิตไฟฟ้าไทยและข้อมูล

เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผมขอนำเสนอภาพแสดงระบบการผลิตไฟฟ้าพร้อมด้วยข้อมูลการถือครองกรรมสิทธิ์ในส่วนที่เกี่ยวกับกำลังการผลิตไฟฟ้าตามสัญญา ดังภาพ

จากข้อมูลในภาพเราพบว่า ก่อนปี 2537 กำลังการผลิตไฟฟ้าเป็นของรัฐทั้ง 100% (ในนามการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย-กฟผ.) แต่ร้อยละดังกล่าวได้ลดลงมาเท่ากับ 55% ในปี 2550 จนกระทั่งปี 2565 ได้ลดลงมาเหลือเพียง 32%

หลายท่านคงจะพอจดจำเหตุการณ์ของบ้านเมืองตั้งแต่ช่วงปี 2543 หรือหลังเหตุการณ์ "ต้มยำกุ้ง" เป็นต้นมา ว่าได้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวให้มีการปฏิรูปประเทศในทุกด้าน รวมทั้ง **"การปฏิรูปพลังงาน"** คงด้วยกระแสดังกล่าวนี้ รัฐธรรมนูญฉบับ 2560 จึงได้บัญญัติประเด็นที่เป็นหัวใจรวมทั้ง "ความมั่นคงด้านพลังงาน"

ประเด็นนี้มีผู้ร้อง (ดร.สุทธิพร ประทุมเทวาภิบาล) ยื่นให้ผู้ตรวจการแผ่นดินเมื่อปี 2560 ซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินได้วินิจฉัยในปี 2562 ว่า "ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และให้รัฐแก้ไขภายใน 10 ปี" แต่ก็ไม่มีอะไรคืบหน้า ต่อมา ในเดือนปี 2565 ผู้ร้องรายเดิมได้ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญซึ่งศาลมีมติเป็นเอกฉันท์รับไว้พิจารณาเมื่อ 14 กันยายน 2565 ผลจะเป็นอย่างไรโปรดติดตามกันต่อไป

6. เอกชนถือครองกรรมสิทธิ์การผลิตไฟฟ้าถึง 68% ทำให้ค่าไฟฟ้าแพงได้อย่างไร

รศ.ดร.ชาลี เจริญลาภนพรัตน์ มหาวิทยาธรรมศาสตร์ได้สรุปเป็นวงจรที่ทำให้ค่าไฟฟ้าแพงไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

หนึ่ง พยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าให้สูงเกินความเป็นจริง แล้วสร้างโรงไฟฟ้าตามแผน

สอง เปิดประมูลโรงไฟฟ้าให้เอกชนสร้างมากขึ้น

สาม ทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับเอกชนแบบ “ไม่ซื้อก็ต้องจ่าย (Take or Pay)” โดยไร้ความเสี่ยงต่อการขาดทุน

สี่ โรงไฟฟ้าล้นเกิน ประชาชนต้องจ่ายค่าความพร้อมจ่าย แม้ไม่ต้องเดินเครื่องเลย

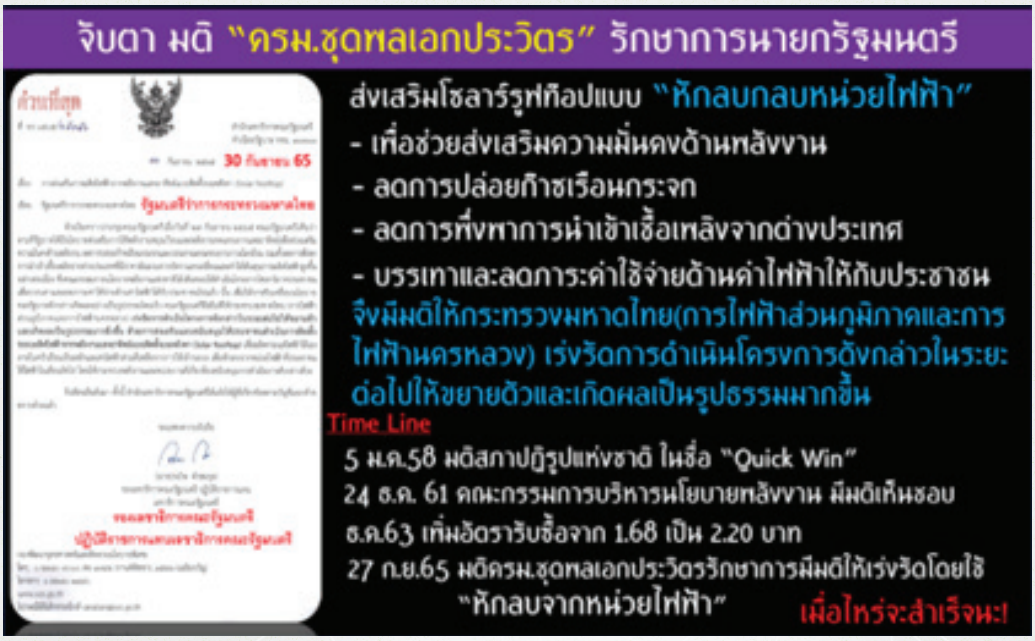
ห้า ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

หก หาเหตุผลในการสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มขึ้นตลอดเวลา เช่น การคิดไฟฟ้าสำรองเป็นรายภาค เป็นต้น

ปัจจุบัน โรงไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่จำนวน 5 โรงจากทั้งหมด 12 โรงไม่ได้เดินเครื่องเลยมานานนับปี แต่ก็ได้รับเงินค่าความพร้อมจ่ายตามปกติ นอกจากนี้เรามีกำลังผลิตสำรองประมาณ 52% ของความต้องการสูงสุด ทั้ง ๆที่ค่ามาตรฐานสากลควรมีประมาณ 10-15% เท่านั้น

7. มติคณะรัฐมนตรีโครงการโซลาร์รูฟท็อป : แม้ “ด่วนที่สุด” แต่ยังไม่คืบหน้า

เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2565 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้เร่งดำเนินการโครงการโซลาร์ภาคประชาชนตามที่รัฐบาลได้มีนโยบายตั้งแต่ปี 2561 โดยขอให้เร่งดำเนินการให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และมีหนังสือด่วนที่สุด (ลงวันที่ 30 ก.ย.65) ดังภาพประกอบ

มติดังกล่าวระบุชัดเจนว่าให้ใช้ระบบหักลบกลบหน่วยไฟฟ้า หรือ Net Metering ซึ่งเป็นระบบที่ง่าย ประหยัดและเป็นธรรม ไม่ต้องติดมิเตอร์เพิ่มให้สิ้นเปลือง เป็นการแลกไฟฟ้ากันระหว่างเจ้าของบ้านและการไฟฟ้าซึ่งเป็นระบบที่ใช้กันทั่วไป นับถึงปี 2018 ทั่วโลกมี 63 ประเทศได้นำระบบนี้ไปใช้แล้ว ทั้งประเทศร่ำรวยและยากจน เช่น ออสเตรเลียซึ่งมีประชากร 26 ล้านคน แต่ได้ติดโซลาร์ไปแล้วกว่า 2.3 ล้านหลังคา เป็นต้น

8. “ความมั่นคงด้านพลังงาน” ในความหมายของกระทรวงพลังงานไทย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า คำว่า **“ความมั่นคงด้านพลังงาน”** เพิ่งบัญญัติในรัฐธรรมนูญ 2560 เป็นครั้งแรก แม้จะไม่มีคำอธิบาย แต่ก็ได้ระบุไว้เป็นแนวทางว่า “**การใช้พลังงานทางเลือก**เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานอย่างยั่งยืน” แต่กระทรวงพลังงาน (ตามเอกสาร แผนปฏิบัติราชการราย 5 ปี (2566-2570) ว่า **“มั่นคง หมายถึง มีพลังงานใช้ รวมทั้งมีสำรองอย่างพอเพียง ต่อเนื่อง ยั่งยืน ด้วยการเข้าถึงแหล่งพลังงานที่หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ”**

ผมมีข้อสังเกต 2 ประการเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ความมั่นคงด้านพลังงาน” ของกระทรวงพลังงาน คือ

1. คำว่าพลังงานทางเลือก (ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ) ซึ่งสังคมไทยเข้าใจกันว่าหมายถึงพลังงานหมุนเวียน แต่กระทรวงฯ ไปใช้ “แหล่งพลังงานที่หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ”

2. ไม่มีคำว่า “ความเป็นธรรม” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญมากอยู่ในความหมายดังกล่าว ลองคิดดูครับว่าสังคมใดที่ไม่มีความเป็นธรรม สังคมนั้นจะมีความมั่นคงได้จริงหรือ

นักเศรษฐศาสตร์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Evan Hillebrand, University of Kentucky) กล่าวว่า **“ความมั่นคงด้านพลังงานไม่ใช่แค่เรื่องความสำคัญของพลังงาน แต่เกี่ยวข้องกับว่าพลังงานมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติอย่างไร”** ปัญหาจากสงครามรัสเซียบุกยูเครน เป็นตัวอย่างได้เป็นอย่างดี

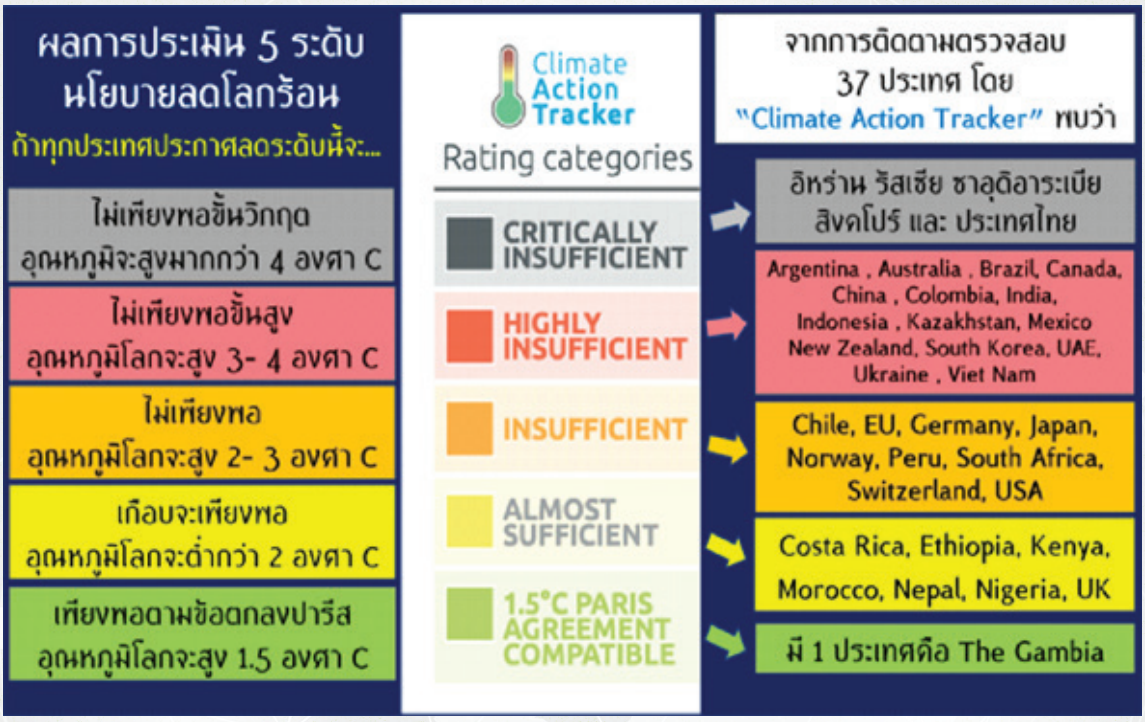
ในวงการวิชาการเขาถือกันว่า **“ความมั่นคงด้านพลังงาน (Energy Security)”** ประกอบด้วยเสา 5 หลักสำคัญคล้ายๆกับ **“ประชาธิปไตยพลังงาน (Energy Democracy)”** คือ (1) มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถาการณ์ที่เปลี่ยนไป (2) มีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสีย (3) ปล่อยคาร์บอนและมลพิษต่ำ (4) มีประสิทธิภาพและมีการพัฒนาเทคโนโลยี (4) มีการควบคุมโดยท้องถิ่น ชุมชนเป็นเจ้าของและมีอำนาจการตัดสินใจ และ (5) มีความเป็นธรรม

จากข้อมูลของกระทรวงพลังงานพบว่า สัดส่วนการนำเข้าพลังงานต่อการใช้พลังงานของไทยได้เพิ่มขึ้นจาก 63% ในปี 2544 เป็น 76% ในปี 2564 **นั่นคือ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาความสามารถในการพึ่งตนเองด้านพลังงานของประเทศไทยเราเองได้ลดลงถึง 13% แต่กลับคุยโม้ว่าเป็น “เศรษฐกิจพอเพียง”**

9. ความทะเยอทะยานเพื่อลดโลกร้อนของประเทศไทยถูกประเมินให้ได้คะแนนต่ำที่สุด

นับจากข้อตกลงปารีสเมื่อปี 2015 (ใน COP21) ได้ขอร้องให้แต่ละประเทศช่วยกันลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตามความสมัครใจ แต่พอมาถึงปี 2021 (ใน COP26) องค์การสหประชาชาติประเมินว่า หากเป็นไปตามที่ทุกประเทศได้แสดงเจตจำนงไว้แล้ว อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกในปี 2100 จะสูงถึง 2.7 องศาเซลเซียสเมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม สูงกว่า 1.5 องศาซึ่งเป็นเป้าหมายที่เชื่อกันว่าโลกจะปลอดภัย ทางสหประชาชาติจึงได้ขอร้องใหม่ว่าให้ลดลงมา 45% ของระดับที่เคยปล่อยในปี 2010 ทั้งนี้ควรทำให้ได้ภายในปี 2030 หลังจากนั้นก็ปล่อยสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emission) ภายในปี 2050

ในการนี้ได้มีหน่วยงานวิชาการอิสระที่ชื่อว่า Climate Action Tracker (CAT) ได้ประเมินผลการกระทำของประเทศต่างๆจำนวน 37 ประเทศ ผลการประเมินปรากฏว่า ประเทศไทยเป็น 1 ใน 5 ประเทศที่ “แย่ที่สุด” ดังผลและผลกระทบในภาพ

เพื่อให้ผู้บริโภคแต่ละรายได้เห็น “รอยเท้า” ของตนเอง โดยอาศัยข้อมูลจาก Our World in Data พบว่า ในปี 2021 โดยเฉลี่ยคนไทยปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์(ส่วนสำคัญของก๊าซเรือนกระจก) ปีละ 3.89 ตันต่อคนต่อปี โดยที่ในปี 2010 ปล่อย 3.83 ตันต่อคนต่อปี ดังนั้น หากให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของสหประชาชาติก็ต้องลดลงมาเหลือ 2.17 ตันต่อคนต่อปี ภายในปี 2030

จะลดลงได้อย่างไร ถ้าติดโซลาร์เซลล์ขนาด 3 กิโลวัตต์ สามารถลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ประมาณ 1.62 ตันต่อปี หากใช้ต้นไม้ใหญ่ดูดซับ จากข้อมูลพบว่า ในแต่ละปีต้นไม้ใหญ่สามารถลดคาร์บอนไดออกไซด์ได้เพียงประมาณ 25 กิโลกรัมต่อปีเท่านั้น ดังนั้น การลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้ได้ตามเป้าหมายนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่าย ๆ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้หากมีความมุ่งมั่นจะทำอย่างจริงจัง

10. คิดใหม่เรื่องพลังงาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พ่อค้าพลังงานฟอสซิลมีความพยายามที่จัดขัดขวางการใช้พลังงานหมุนเวียนทุกวิถีทาง ทั้งในระดับโลกและระดับภายในประเทศไทยเราเอง มีการลอบบี้ในการประชุม COP ซึ่งเป็นเวทีแก้ปัญหาโลกร้อนระดับโลกที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติ

ในประเทศไทยเรามีการบิดความหมายของคำบางคำเพื่อให้คนสับสน ดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 8 ในระดับองค์การสหประชาชาติก็เช่นเดียว ตัวอย่าง เช่น “เป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ” ซึ่งมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ซึ่งทุกเป้าหมายมีความสำคัญ แต่ไม่ได้ระบุถึงลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผลต่อกัน

อย่างไรก็ตาม ในปี 2017 องค์กรที่มีชื่อว่า “International Renewable Energy Agency, IRENA” (เป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากสหประชาชาติ ซึ่ง Dr. Hermann Scheer มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งองค์กร) ได้ออกรายงานเรื่อง Rethinking Energy 2017 สรุปความว่า พลังงานเป็นหัวใจที่ส่งผลต่ออีก 16 เป้าหมายที่เหลือ ผมได้นำภาพมาเสนอด้วยครับ

ผมคิดว่า เรื่องนี้มีการ “ลวงกันแบบเนียนๆ”เพราะโลกทุกวันนี้จะลวงหรือหลอกกันดื้อๆค่อนข้างจะลำบากแล้ว

11. สรุป พฤติกรรม 3 ประการของผู้นำ

ผมขอนำบทสรุปของ Dr. Hermann Scheer ที่ได้กล่าวในเวทีการประชุม WTO ที่เจนิวา เมื่อปี 2005 ว่า “ผู้นำมักจะดีแต่ปาก (Lip Service) ชอบแก้ตัว (Excuse) ว่าเทคโนโลยียังไม่พร้อม ต้นทุนแพง และขาดความกล้าหาญ (Lack of Courage) ที่จะจัดลำดับความสำคัญและยกเลิกผลประโยชน์ของพ่อค้าพลังงานฟอสซิลแต่สร้างความเสียหายต่อโลก”

และนี่คือเหตุผลที่ผมต้องนำเสนอต่อผู้บริโภคทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นองค์กร เพราะเราหวังพึ่งรัฐบาลและผู้นำในประเด็นเหล่านี้ไม่ได้ รวมทั้งระดับโลกด้วย มีแต่การรู้เท่าทันและมีองค์ความรู้ที่รอบด้านทันสมัยและร่วมกันขับเคลื่อนอย่างไม่ย่อท้อ ความเป็นธรรมและโลกที่ปลอดภัยจึงจะเกิดขึ้นได้

ข้อเสนอนโยบายด้านมลภาวะอุตสาหกรรม

เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง
มูลนิธิบูรณะนิเวศฯ

ลำดับขั้นของการจัดการขยะที่ยั่งยืน และหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

แนวทางแรกสุดคือ การป้องกันไม่ให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นรวดเร็ว

• ป้องกันตั้งแต่ขั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้วัตถุดิบและสารเคมีที่ปลอดภัยมากขึ้น การบริหารจัดการที่ดีและครบวงจรของการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การส่งเสริมการคัดแยกของประชาชนตั้งแต่ต้นทาง

• รัฐต้องมีมาตรการจูงใจ มาตรการเชิงบังคับ มาตรการด้านภาษี และ อื่นๆ

• การเผาขยะ เป็นการปลดปล่อยพลังงานเคมีที่สะสมในตัวขยะเป็นความร้อนเพื่อสร้างไอน้ำไปหมุนเครื่องก้าเนิดไฟฟ้า

• เป็นกระบวนการที่ก่อมลพิษอากาศสูง อันตรายต่อสุขภาพเนื่องจากขยะมีองค์ประกอบของสารเคมีหลายชนิด

• เป็นการท้าลายทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ ใช้งบการลงทุนสูงและสิ้นเปลือง ตามหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียน-การกำจัดขยะด้วยการเผาอยู่ในขั้น Recovery, ควรใช้เป็นทางเลือกในกรณีที่พบว่าวิธีการอื่นที่มีอยู่ไม่สามารถทำได้เท่านั้น

รัฐบาลต้องมองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ บูรณาการเรื่องนี้ให้สมดุล และผนวกเข้ากับการจัดทำนโยบายต่าง ๆ โดยเฉพาะ นโยบายด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การดูแลด้านสุขภาพ และการศึกษาของประชาชน

1. นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรมีผลจริงในเชิงปฏิบัติ

• การพัฒนาในระดับพื้นที่ ต้องคำนึงถึงความสำคัญและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น เช่น มีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองแหล่งน้ำและพื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์เปราะบาง

2. ควบคุมการขยายตัวอุตสาหกรรมต้นน้ำที่ก่อมลพิษสูง และกลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีเก่า และกำกับดูแลด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน

3. พัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี ความรู้ และความสามารถของบุคลากรภายในประเทศ

4. เพิ่มการส่งเสริมและดูแลทุนขนาดกลาง-เล็ก

5. มีการวางแผนการคุ้มครองป้องกันความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม

• รักษาพื้นที่ที่ยังสมบูรณ์ - แก้ปัญหาจริงจังและมีการเยียวยาพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

• แผนรองรับและมาตรการการจัดการขยะ กากอุตสาหกรรมอันตราย และสารอันตรายที่ถูกต้อง

6. พัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและมีความครอบคลุมด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม

• ปฏิรูปกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน

• พัฒนากฎหมายเฉพาะ เพื่อกำกับควบคุมเฉพาะด้าน เช่น

• ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ พ.ศ... (PRTRs)

• ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ....

• พัฒนากฎหมายว่าด้วยการเยียวยา การชดเชย การฟื้นฟูและการคืนสภาพที่ปลอดภัยทางสิ่งแวดล้อมจากการปนเปื้อนของสารมลพิษ

7. วางหลักการและสร้างธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นจริง

• กระบวนและแนวทางออกกฎหมายและการปรับปรุงกฎหมาย โดยการกลั่นกรองกฎหมาย ของคณะกรรมการกฎษฎีกา

• การกำกับดูแล การสอบสวน การดำเนินคดี และการลงโทษกับผู้กระทำผิดทางสิ่งแวดล้อม

• ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมและวิสัยทัศน์ในกระบวนตุลาการ เพื่อวางหลักความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่ดี

• การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ส่วนท้องถิ่นถึงระดับประเทศ อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

บทสังเคราะห์ภาคประชาสังคมปัญหาและข้อเสนอนโยบาย การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

กฤษฎา บุญชัย
Thai Climate Justice for All

สภาพปัญหา

การเร่งรัดเติบโตทางเศรษฐกิจทุนนิยมของประเทศตลอด 60 กว่าปีที่ผ่านมา ได้สร้างบาดแผลต่อโลกและประชาชนด้วยปัญหานิเวศและสิ่งแวดล้อมที่มีแต่วิกฤติรุนแรงขึ้น ซับซ้อนขึ้น และอยู่ในวังวนเดิมของโครงสร้างอำนาจเดิม

ความรุนแรงมีรากสาเหตุจากระบบทุนนิยมเสรีที่แปลงร่างเป็นทุนนิยมสีเขียว ไม่คำนึงขีดจำกัดธรรมชาติ แต่เอาทุกด้านทั้งการทำลายธรรมชาติ และสร้างภาพและผลประโยชน์จากการ **"รักษาสิ่งแวดล้อม"** เพื่อกลับมาหนุนการทำลายธรรมชาติต่อไปอย่างไร้ขีดจำกัด

ทุนนิยมเสรีทำงานได้ดีในรัฐอำนาจนิยม (ไม่ว่าจะระบบการเมืองทุนผูกขาดหรือเผด็จการทหาร) โดยตั้งแต่รัฐประหาร 8 ปี ที่ผ่านมา รัฐราชการผูกขาดอำนาจตกลงผลประโยชน์กับทุนขนาดใหญ่ได้ เลยเป็นอำนาจรวมศูนย์ทั้งรัฐและทุน กลายเป็นกระบวนการทำลายสิ่งแวดล้อมแบบสมรู้ร่วมคิด

เราจึงไม่มีประชาธิปไตยในสิ่งแวดล้อม ไม่มีสิทธิในสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง เป็นการเมืองที่ไม่มีฐานสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชนต่อสิ่งแวดล้อม

รัฐและทุน ยังคงยืนหยัดให้ทุนนิยมเสรีและอำนาจผูกขาดดำเนินต่อไป แม้จะเผชิญวิกฤติโควิด วิกฤติการเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศ แต่ก็ยังหวังให้ทุน+รัฐอำนาจนิยมไปรอด และมั่งคั่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ มีแต่เอาภาษา "สีเขียว" มาอาบเคลือบทุกนโยบาย เช่น BCG

รัฐและทุนอ้างวิกฤติ และปั่นมายาภาพวิกฤติสิ่งแวดล้อมบางด้านเพื่อเป้าหมายทางการเมืองและผลประโยชน์ เช่น วิกฤติอาหาร แต่กลุ่มทุนอาหารมั่งคั่ง วิกฤติพลังงานแต่ทุนพลังงานได้กำไรกินเปล่า วิกฤติโลกร้อน ปั่นตัวเลขคาดการณ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกในอนาคตเกินจริง และอ้างว่าจะลดให้ได้เยอะ ทั้งที่ลดเท่าเดิม

กลไกการแก้ปัญหาของรัฐอยู่ในวังวน เช่น วิกฤติจัดการน้ำปี 54 ทุ่มงบฯ หลายหมื่นล้าน แต่ไม่มีอะไรคืบหน้า มีแต่ตั้งคณะกรรมการชุดแล้วชุดเล่า ผลาญงบฯ โดยไม่มีอะไรเกิดขึ้น หรือมติคณะกรรมการวัตถุอันตรายฯ ที่เลือกลดทอนการแบนสารเคมี ขาดมาตรการบังคับใช้ ส่งผลให้อาหารยังปนเปื้อนสารเคมีร้ายแรง

ยุทธศาสตร์สำคัญในการฟอกเขียวของระบบทุนนิยมสีเขียวคือ การเปลี่ยนตัวชี้วัดให้เป็นผลประโยชน์ ไม่ว่าเกณฑ์ตัวชี้วัด SDGs Carbon footprint EIA/SEA และอื่น ๆ แทนที่จะเป็นมาตรการกำกับสาธารณะเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม กลายเป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจ ผลประโยชน์ให้ทุนเอาไปใช้แสวงประโยชน์ แต่ผลักภาระให้ประชาชน สังคม เช่น ปลูกป่าลดคาร์บอน

เมื่อรัฐเผชิญเสียงเรียกร้องและแรงกดดันจากประชาชนที่เดือดร้อนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม รัฐมักเลือกนับปัญหาจากเป้าหมายทางการเมืองและผลประโยชน์ เช่น มลพิษ ขยะภาคอุตสาหกรรมถูกทิ้งสู่สาธารณะ แต่ไม่มีข้อมูล ไม่ถูกนับ ฝุ่นควันพิษจากโรงงาน รถยนต์ ไม่บันทึก แต่นับเฉพาะ hotspots ที่ชาวบ้านเผาพื้นที่ทำเกษตร หรือการที่ภาคอุตฯ ทิ้งขยะ สารพิษ น้ำมัน พลาสติก ลงทะเลมหาศาล แต่ทั้งหมดไม่มีระบบฐานข้อมูลเอาผิดตัวการใหญ่ หรือสาวไปถึงนโยบาย กลไกนโยบายได้

ด้วยจำกัดขอบเขตแคบเกินจริง เช่น การจุดไฟเผาพื้นที่เกษตรในป่า เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านอย่างรุนแรงมากกว่าในไทยมาก จากการปลูกข้าวโพด พืชพาณิชย์ ป้อนกลุ่มทุนเกษตรอุตสาหกรรมใหญ่ของไทย หรือการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง ในลาว โดยทุนพลังงานในไทยและขายราคาแพงกลับมาให้ไทย แต่ปัญหาเหล่านี้กลับไปไม่ถูกนับ ไม่ถูกจัดการ ปล่อยให้กลุ่มทุนแสวงประโยชน์อย่างเสรี ขาดกลไกรัฐ กลไกภูมิภาคกำกับจัดการ

แม้นโยบายระหว่างประเทศที่ก้าวหน้าบางเรื่อง เช่น สิทธิชนพื้นเมือง สิทธิชุมชนในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ รัฐกลับเพิกเฉย แต่จะเลือกใช้ ตีความ กำหนดนโยบายตามที่รัฐและทุนได้ประโยชน์ เช่น ปฏิเสธสิทธิชุมชนในโลกร้อนแต่เลือกใช้ตลาดคาร์บอน ไม่สนใจสิทธิชุมชน ความมั่นคงอาหาร ความปลอดภัยอาหาร แต่มุ่งสร้างผลผลิตอาหารในโครงสร้างที่กลุ่มทุนได้ประโยชน์

ปัญหาทั้งหมดนี้มีรากร่วมกันคือ เราอยู่ในโครงสร้างอำนาจรวมศูนย์ทั้งรัฐและทุน ที่สร้างฟอกเขียวตนเองภายใต้วาทกรรมสีเขียว แต่ไม่มีประชาธิปไตย ไม่มีสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน ไม่มีพื้นที่ การมีส่วนร่วม ไม่มีอำนาจต่อรองของประชาชน และไม่มีพื้นที่ให้ประชาชนเป็นอิสระ พึ่งตนเอง นั่นทำให้สถานการณ์ในปี 2566 ยังไม่มีวี่แววที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

บทเรียนของประชาชนในปกป้องนิเวศและสิ่งแวดล้อมภายใต้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

ประชาชนได้เผชิญความทุกข์ยากจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และนโยบายจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของรัฐ ได้นำเอาวิถีวัฒนธรรม ประสบการณ์ของชุมชนต่าง ๆ มาสรรค์สร้างเป็นแนวทางการจัดการนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและเป็นธรรมมากมาย

ขบวนการป่าชุมชน เกิดขึ้นเพราะชุมชนทนไม่ได้ต่อการที่รัฐให้เอกชนสัมปทานป่าไม้ จึงรวมพลังคัดค้านให้ยุติได้ในที่สุด และใช้ฐานวัฒนธรรมการจัดการทรัพยากรร่วมพัฒนารูปแบบเป็น “ป่าชุมชน” ขยายตัวไปทุกพื้นที่ป่าที่ชุมชนดำรงอยู่ แต่แล้วรัฐก็ออกกฎหมายป่าอนุรักษ์มาปิดกั้นสิทธิชุมชนที่มีอยู่เดิม และออก พรบ.ป่าชุมชน เพื่อคัดสรรเฉพาะชุมชนที่ยอมทำกรอบของรัฐอย่างปราศจากสิทธิ และทอดทิ้งชุมชนที่อยู่ในป่าอนุรักษ์อีก 4,000 กว่าแห่งโดยไม่มีสิทธิ

ขบวนการเกษตรกรรมนิเวศ เกิดขึ้นจากเกษตรกรรายย่อยที่ล้มเหลวจากเกษตรเชิงเดี่ยวเคมี และหันมาสร้างระบบนิเวศที่สมบูรณ์ในพื้นที่เกษตรเพื่อความมั่นคงนิเวศ พันธุกรรม และอาหาร เกิดเป็นเกษตรกรรมทางเลือก เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ เกษตรนิเวศ อีกมากมาย แต่วิถีเกษตรของพวกเขาไม่ได้ถูกให้ความสำคัญเท่าที่ควร แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับ

ที่ 12 ที่จะให้มีเกษตรกรรมยั่งยืน 5 ล้านไร่ก็ไปไม่ถึง และในแผนฯ 13 ก็ปรากฏเกษตรอินทรีย์เพียงน้อยนิด แต่ยังคงขยายเกษตรพาณิชย์บนฐานสารเคมีรายใหญ่ต่อไป

ประชาชนที่เดือดร้อนจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ตั้งแต่โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายฝั่งทะเลตะวันออก จนปัจจุบันต่อยอดด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษ (EEC) ก็ทำลายนิเวศ สุขภาพ เศรษฐกิจ การทำมาหากินของประชาชนอย่างรุนแรง และกำลังขยายตัวไปภาคใต้ เช่น เขตนิคมอุตสาหกรรมจะนะ และอื่นๆ จนประชาชนได้ลุกขึ้นมาคัดค้าน และเสนอแนวทางพัฒนาอุตสาหกรรมที่รับผิดชอบและยั่งยืนมากมายหลายแบบ แต่รัฐไม่เคยสนับสนุน กลับยิ่งขยายอุตสาหกรรมรองรับการลงทุนต่างชาติเข้าไปเบียดขับชุมชนจนไม่มีที่ไป

มีชุมชนอีกมากมายที่ต้องเดือดร้อนจากโครงการทำเหมืองแร่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ และพลังงาน ลุกขึ้นมาทวงสิทธิความเป็นเจ้าของแร่ และสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่รัฐส่งเสริมให้นายทุนมาพรากสิทธิพวกเขาไป แต่รัฐกลับเร่งออกกฎหมายส่งเสริมสิทธินายทุนมากมาย

เป็นที่รับรู้ว่าประชาชนกว่าค่อนข้างประเทศไม่มีที่ดินอยู่อาศัยและทำกินที่มั่นคง โดยเฉพาะเกษตรกร คนจนเมือง คนไร้บ้าน เกิดเป็นขบวนการจัดการที่ดิน ทวงสิทธิในที่ดินที่รัฐและเอกชนพรากจากเขาไป หรือขอให้ที่ดินเพื่อดำรงชีพในพื้นที่ที่ดินที่รัฐปล่อยให้เอกชนถือครองโดยไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ เครือข่ายชุมชนพัฒนารวมกันผลักดันนโยบายสำคัญ เช่น การกระจายการถือครองที่ดินด้วยกฎหมายในระบบทุนนิยม เช่น กฎหมายภาษีอัตราก้าวหน้า หรือกฎหมายโฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการที่ดินร่วมกัน และกฎหมายธนาคารที่ดิน แต่รัฐทำเพียงตั้งคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ที่ยังคงบริหารราชการรวมศูนย์ ไม่สามารถคลี่คลายปัญหาที่ดิน

เช่นเดียวกับชุมชนที่กับนิเวศชายฝั่ง กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มชนเผ่าทางทะเล เมื่อท้องทะเลไทยถูกกอบโกยโดยอุตสาหกรรมประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ จนนิเวศทะเลกำลังจะตาย (และถูกซ้ำเติมด้วยมลพิษจากน้ำมัน ขยะ การท่องเที่ยว) ประมงพื้นบ้านทั้งภาคใต้และตะวันออกได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายประมงพื้นบ้านฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง แต่เมื่อรัฐถูกกดดันจากยุโรปตามข้อตกลง IUU รัฐก็แก้ปัญหาโดยไม่แยกแยะ ปิดกั้นแบบเหมารวม จนประมงพื้นบ้านเดือดร้อนในการดำรงชีพและนิเวศทะเลที่ชุมชนอาศัยยังเผชิญปัญหาการประกาศเขตอุทยานของรัฐฯ ยึดครองพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ไม่มีพื้นที่เหลือสำหรับการดำรงชีพของประมงพื้นบ้าน

เกษตรกรและชุมชนหลายแห่งมีปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ แต่โครงการพัฒนาชลประทานขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน โครงการผันน้ำ ฯลฯ ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ กลับไม่มองประชาชนเป็นเป้าหมาย การจัดการน้ำส่วนใหญ่มุ่งไปที่ภาคการผลิตขนาดใหญ่ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และที่ซ้ำร้ายโครงการเหล่านี้ทำลายระบบนิเวศสายน้ำ กระทบชีวิตและความมั่นคงอาหารของชุมชนยิ่งขึ้น เครือข่ายชุมชนลุ่มน้ำต่าง ๆ จึงลุกขึ้นมาคัดค้านโครงการจัดการน้ำขนาดใหญ่ และผลักดันการจัดการน้ำขนาดเล็กที่สอดคล้องกับระบบนิเวศท้องถิ่น ต้นแบบที่ดีเหล่านี้ยังคงถูกเพิกเฉย

ไม่ต่างจากปัญหาเรื่องพลังงาน ด้วยระบบพลังงานที่รวมศูนย์รัฐและเอกชนรายใหญ่ ได้เป็นตัวดูดสำคัญในการพรากทำลายทรัพยากรของชุมชน และสร้างมลพิษให้ประชาชน ตลอดจนภาระค่าไฟฟ้าให้ประชาชนต้องเดือดร้อน พลังงานฟอสซิลคือภาคที่ปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสัดส่วนที่ใหญ่ที่สุด แต่กำลังฟอกเขียวตัวเองด้วยคาร์บอนเครดิต ประชาชนจำนวนมากเห็นแล้วว่าทางออกคือพลังงานหมุนเวียนที่ประชาชนดำเนินการหรือมีส่วนร่วมจัดการ เกิดเป็นเครือข่ายประชาชน ผู้บริโภคพลังงานหมุนเวียนหลากหลาย แต่รัฐก็ยังมุ่งแต่เอกชน และสร้างพลังงานที่เป็นมลพิษ แม้แต่โรงไฟฟ้าขยะที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน สร้างความหวั่นเกรงให้ประชาชน

หรือกรณีล่าสุดปัญหาฝุ่นควัน pm2.5 ที่เกิดจากการเผาป่า ไร่เพื่อปลูกพืชพาณิชย์ตามการส่งเสริมของกลุ่มทุนทั้งในประเทศและขยายตัวไปประเทศเพื่อนบ้าน ยังมีฝุ่นที่มาจากภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง มีผู้ก่อมลพิษมากมายที่รัฐไม่ได้ไปพิสูจน์ แต่มุ่งกดดันชุมชนในพื้นที่ป่าที่จำเป็นต้องใช้ไฟเพื่อการดำรงชีพ ต่างอย่างมากกับฝุ่นควันที่มาจากกำไร ความมั่งคั่งและความฟุ่มเฟือยของภาคเมือง อุตสาหกรรม ชุมชนท้องถิ่นได้รวมตัวกันจัดการไฟอย่างโดดเดี่ยวและถูกควบคุมบังคับจากรัฐ

แม้เมื่อประชาชนลุกขึ้นปกป้องนิเวศ ฐานทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่ดี แต่กรอบกฎหมายของรัฐกลับไม่คุ้มครองสิทธิประชาชน ไม่ปกป้องสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ เช่น ปัญหาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีปัญหาผลประโยชน์

ทับซ้อนระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับผู้ประเมิน ขาดการประเมินทางยุทธศาสตร์ในภาพรวม ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อขาดกฎหมายปกป้องทำให้เกิดความขัดแย้ง และรัฐก็ใช้กฎหมายมาละเมิดสิทธิประชาชน มีประชาชนถูกฟ้องร้อง ดำเนินคดีมากมาย

จนถึงวันนี้ปัญหาความเดือดร้อน ขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ได้สร้างเสียหายต่อนิเวศ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และดำเนินไปภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมที่นับว่ายิ่งขยายตัว ผู้ก่อมลพิษทำลายทรัพยากรฯ ได้ฟอกเขียวกลายเป็นผู้รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ประชาชนที่ปป้องสิ่งแวดล้อมกลายเป็นอาชญากรและผู้ละเมิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการอ้างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และภาษา “สีเขียว” ใด ๆ ตราบใดที่ปัญหาความไม่ยั่งยืน ความเป็นธรรม ไม่ถูกเปลี่ยนแปลง ย่อมฉุดรั้งให้ประชาชนและประเทศตกอยู่ในความยากลำบากต่อไป

ข้อเสนอนโยบาย

1. บัญญัติหลักการสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการใด ๆ ที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม รัฐต้องจัดรับฟังความเห็นชุมชนก่อนการดำเนินโครงการ สิทธิของธรรมชาติ สิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. ยกเลิกเป้าหมายการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) มาเป็นเป้าหมายประเทศ แต่ใช้แนวคิด De Growth หรือลดการเติบโตทางเศรษฐกิจในส่วนที่สร้างความไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรมต่อนิเวศและประชาชน แต่เพิ่มการเติบโตเศรษฐกิจที่ปกป้องฟื้นฟูนิเวศและวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

3. ปรับเปลี่ยนสังคมให้สมดุลกับธรรมชาติในปี 2050 ตามเป้าหมายของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และปกป้องคุ้มครองพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งทางบกและทะเล โดยคุ้มครองส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่นในการดำรงชีพและจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ

4. ยืนหยัดในหลักการผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้รับผิดชอบเลิกการปล่อยมลพิษของตนเอง และรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยไม่เอาธรรมชาติมาแบกรับแทน ไม่เอาประชาชนมาเป็นแรงงานรับจ้างจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ก่อมลพิษ ดังเช่น คาร์บอนเครดิต

5. ทบทวนและยุตินโยบาย โครงการที่ทำลายขีดจำกัดของระบบนิเวศ ละเมิดสิทธิประชาชน และสิทธิธรรมชาติ

6. นโยบายเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรม ได้แก่ ระบบพลังงานฟอสซิลโดยรัฐและเอกชนรายใหญ่ไปสู่พลังงานหมุนเวียนที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความสามารถในการบริหารจัดการเป็นหลัก เปลี่ยนผ่านจากเกษตรพาณิชย์เชิงเดี่ยวโดยการบริหารเอกชนรายใหญ่ไปสู่เกษตรนิเวศของเกษตรกรรายย่อย ชุมชน และคนเมือง เปลี่ยนผ่านจากอุตสาหกรรมหนักและอันตรายไปเป็นอุตสาหกรรมชีวภาพโดยประชาชนมีบทบาทสำคัญจัดการ

7. ยกเลิกการใช้ทรัพยากรที่ไม่ยั่งยืน เช่น การขุดเจาะพลังงานฟอสซิล การทำเหมืองแร่ ระบบชลประทานขนาดใหญ่ การทำประมงพาณิชย์ที่ทำลายล้าง การทำเกษตรเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ และจำกัดการขยายตัวของเมืองขนาดใหญ่

8. มีนโยบายกระจายทรัพยากรของรัฐและที่กระจุกตัวในมือเอกชน เช่น ที่ดิน สู่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคนยากไร้ ให้สามารถมีทรัพยากรในการดำรงชีพและมั่นคงทั้งในยามวิกฤติและปรกติ

9. รัฐต้องสร้างธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพระบบข้อมูลสิ่งแวดล้อม เปิดเผย โปร่งใส รู้แหล่งที่มา รอบด้าน มีส่วนร่วม เท่าทันสถานการณ์ มีระบบเตือนภัยล่วงหน้าให้ประชาชนรับทราบ โดยมีกฎหมาย นโยบายรองรับ

10. รัฐต้องปรับโครงสร้างระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เปลี่ยนผ่านจากระบบจัดการราชการสู่การบริหารจัดการร่วมของสาธารณะ โดยกระจายอำนาจสู่สังคมและชุมชน ส่งเสริมให้เกิดกลไกการจัดการร่วมของประชาชนทั้งในเชิงประเด็นและพื้นที่โดยมีกฎหมายรองรับ งบประมาณสนับสนุน

11. ยกร่างกฎหมายสิ่งแวดล้อมใหม่ตามหลักสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้แก่ ร่าง พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่าง พรบ.แก้ไขจัดตั้งศาลปกครองแก้ไขเพิ่มเติมคดีสิ่งแวดล้อม ร่าง พรบ.วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ร่างพรบ.การรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (PRTR) ร่าง พรบ.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ

และดำเนินนโยบายสาธารณและกิจกรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน ร่าง พรบ.อากาศสะอาด ร่าง พรบ.การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

12. สร้างหลักประกันความมั่นคงในทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ ทรัพยากรชีวภาพ เชื่อมต่อหนุนเสริมความมั่นคงอาหาร ความมั่นคงในการดำรงชีพในนิเวศและฐานทรัพยากรที่ดินของชุมชนและประชาชน

13. สร้างงานสีเขียว งานดูแลนิเวศ โดยชุมชนท้องถิ่น ประชาชนผู้ดูแลนิเวศ สิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบจะได้รับค่าตอบแทน รายได้ สวัสดิการจากรัฐและผู้ใช้บริการนิเวศ

14. ชนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการดูแล ปกป้อง ฟื้นฟูระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม จนระบบนิเวศอยู่รอด สมบูรณ์ ดังนั้นวิถีวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้จะต้องได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริม สิทธิในการเข้าถึง จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนา และวิถีชุมชนจะได้รับการรับรองเป็นแนวนโยบายหลักของการจัดการนิเวศ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในทุก ๆ ด้าน

15. ปัญหาการซ้อนทับสิทธิในที่ดิน และฐานทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนกับรัฐและเอกชน จะต้องแก้ไขโดยด่วน โดยยึดสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเป็นหลัก

16. พัฒนาระบบยุติธรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งกฎหมาย ศาล วิธีพิจารณาคดีด้านสิ่งแวดล้อม บนหลักการสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน และสิทธิชุมชนในการนิเวศ ทรัพยากร และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน

1. สร้างความหวัง กำลังใจกำลังปัญญาของประชาชนทำให้เห็นว่า ประชาชนมีหวังที่จะเปลี่ยนการเมืองของสิ่งแวดล้อมได้ ทำให้เห็นว่าบทเรียน ความสำเร็จ ชัยชนะ แม้เพียงเล็กน้อย แต่มันอาจสั่งสมจนกลายเป็นจุดพลิกผัน จุดเปลี่ยนเกมส์ที่ประชาชนจะมีสิทธิในชีวิต สิ่งแวดล้อม สร้างประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นได้

2. การเคลื่อนไหวทุกปัญหาต้องไม่แยกส่วน (ประเด็น พื้นที่ ภาค ประเทศ เครือข่าย ฯลฯ) แต่ต้องมาเชื่อมโยง (คน ความรู้ เครือข่าย ทรัพยากร ช่องทาง ภาคี ฯลฯ) สร้างเป็นขบวนการเคลื่อนทางสังคม (social movement) ที่มีพลังประชาชนหลากหลาย และผลักดัน เปลี่ยนผ่านระบบอำนาจ นโยบาย ร่วมกัน

3. สร้างพื้นที่ การจัดการความรู้ กลไกขับเคลื่อนนโยบาย เชื่อมประสานภาคีของภาคประชาสังคมในด้านสิ่งแวดล้อมทรัพยากรร่วมกัน โดยเป็นกลไกเปิดสู่สาธารณะและมีบทบาทเชิงรุก

4. ทำให้เรื่องเชิงลึกทุกเรื่อง เป็นเรื่องสาธารณะ สร้างความเชื่อมโยง การเรียนรู้สาธารณะ และบทบาทสาธารณะในการขับเคลื่อนให้ได้

5. ใช้ช่องทาง หน้าต่างทางนโยบายที่เกิดขึ้น เช่น การเลือกตั้ง เพื่อผลักดันต่อพรรคการเมือง

6. สร้างระบบการจัดการเชิงพื้นที่+ประเด็น ในขอบเขตมีอำนาจมากขึ้น เช่น ระดับจังหวัด ภูมินิเวศ

7. ตรวจสอบ เท่าทัน กระบวนการฟอกเขียวทุกประเภท เพื่อให้สาธารณะรู้เท่าทัน ทั้งในระดับความเข้าใจ และกลไกอำนาจ รัฐพันลึกที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง

8. แสวงหาพลังใหม่ๆ พลังคนรุ่นใหม่ ปลุกพลังคนรุ่นใหม่ให้มาร่วมกันเปลี่ยนผ่านอำนาจนิยมสีเขียว สู่ประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงอาหาร วิถีเศรษฐกิจสังคมที่เกื้อกูล สมดุลกับนิเวศ

ข้อเสนอนโยบายด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

กฤษฎา บุญชัย
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญต่อโลก สรรพชีวิตและมนุษยชาติเทียบเท่ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งอยู่ในนิเวศป่าเขตร้อนชื้น ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก แต่ก็ถูกการคุกคามจากการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ทำลายชีวภาพที่รุนแรง

TCJA มีข้อเสนอเพิ่มเติมดังนี้

1. ควรกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) ที่มุ่งลดการสูญพันธุ์และเสื่อมโทรมของความหลากหลายทางชีวภาพภายในปี 2030 และเปลี่ยนผ่านสังคมให้สมดุลกับธรรมชาติ ในปี 2050

2. รากฐานสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพดังที่ระบุไว้ใน CBD และความตกลงคุณหมิง-มอนทรีออลจากการประชุม COP 15 ปี 2022 ส่วนสำคัญคือ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่น เกษตรกรต่อทรัพยากรธรรมชาติ พันธุกรรม ภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรม ในฐานะที่ชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของโลก

ดังนั้น นโยบายทุกพรรคการเมือง ควรชัดเจนไปถึงขั้นการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชน ด้วยการปฏิรูปกฎหมายป่าไม้ กฎหมายทรัพยากรด้านต่างๆ กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช ร่างกฎหมายความหลากหลายทางชีวภาพ (ที่รัฐกำลังพิจารณา) และส่งเสริมกฎหมายที่ประชาชนเสนอ เช่น ร่าง พรบ.คุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ ร่างพรบ.โฉนดชุมชน

รูปธรรมสำคัญ เช่น การคุ้มครองเกษตรนิเวศอย่างเช่น ไร่หมุนเวียนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง รวมไปถึงเกษตรนิเวศอื่นๆ

3. ในความตกลงคุณหมิง-มอนทรีออล มีนโบายการคุ้มครองพื้นที่ชีวภาพ 30x30 (ทางบกและทะเลให้ได้ร้อยละ 30)

ควรมีนโยบายชัดเจนว่าการเพิ่มพื้นที่คุ้มครอง ไม่เพียงแต่ไม่ละเมิดสิทธิชุมชน แต่ต้องส่งเสริมบทบาทชุมชนประชาชนสร้างพื้นที่คุ้มครองชีวภาพและวัฒนธรรมที่ได้รับการรับรองทางกฎหมาย เช่น เขตวัฒนธรรมพิเศษของชาวกะเหรี่ยง ชาวเล และชาติพันธุ์อื่นๆ

การส่งเสริมเสริมภาคเอกชนทำได้ แต่ต้องไม่นำมาสู่การฟอกเขียวผ่านคาร์บอนเครดิต หรือ biodiversity credit ที่อาจใช้อ้างไม่รับผิดชอบต่อการลดกิจกรรมที่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของตน

4. มีนโยบายส่งเสริมและคุ้มครองการเข้าถึง พัฒนา และปรับปรุงพันธุกรรมของเกษตรกร เพราะปัจจุบันพันธุกรรมถึงแย่งชิงไปด้วยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพา และถูกปิดกั้นการพัฒนาพันธุกรรมของตนเอง ดังนั้นต้องส่งเสริมให้เกษตรกร ชุมชนเข้าถึงพันธุกรรม (ธนาคารพันธุกรรมทั้งรัฐและเอกชนที่เอาพันธุกรรมของชุมชนไป) ส่งเสริมการพัฒนาทั้งคัดเลือก และปรับปรุงพันธุกรรม ให้มีเกษตรกรนักปรับปรุงพันธุ์เกิดขึ้น และสร้างพันธุกรรมที่เหมาะสมกับวิถี สภาพการเปลี่ยนแปลง (อากาศ เศรษฐกิจ สังคม) ของตน

5. ป้องกันการใช้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามาผูกขาดพันธุกรรมพันธุกรรม และความรู้ท้องถิ่น เช่น ข้อตกลง UPOV 1991 ภายใต้ข้อตกลงการค้าเสรี CPTPP

6. ควบคุม ยุติโครงการขนาดใหญ่ที่ทำลายความหลากหลายทางชีภวาพ เช่น โครงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง โครงการนิคมอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและภาคใต้ การขยายพื้นที่เกษตรเชิงพาณิชย์ของกลุ่มทุนการเกษตร หรือทุนการเกษตรสนับสนุน และอื่นๆ และฟื้นฟูให้ความหลากหลายทางชีวภาพกลับคืนมา

7. ทบทวนนโยบายสีเขียวต่าง ๆ เช่น โครงการปลูกป่าเชิงเดี่ยว เกษตรเชิงเดี่ยว อุตสาหกรรมชีวภาพ โรงไฟฟ้าชีวมวล ไม่ว่าจะเพื่อดูดซับคาร์บอนหรืออื่นใด หากนำไปสู่การลดทอน ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ต้องยุติ และให้ผู้ดำเนินการฟื้นฟูความหลากหลายชีวภาพที่อยู่บนฐานนิเวศธรรมชาตินั้น ๆ และชดเชยผลกระทบต่อชุมชนที่พึ่งพิงนิเวศ

8. ยุติการปล่อยสารเคมี และพลาสติกลงสู่นิเวศ เช่น สารเคมีอุตสาหกรรม สารเคมีการเกษตร ฯลฯ โดยแบนสารเคมีที่เป็นภัยร้ายแรงเพิ่มขึ้น ขึ้นทะเบียนการครอบครอง เคลื่อนย้ายสารเคมี จัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง ฯลฯ

9. สร้างให้ทุกพื้นที่ของทุกภาคส่วนทั้งเมืองและชนบท เป็นพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้น นโยบายพื้นที่สีเขียว ต้องมีความหลากหลายทางชีวภาพที่สร้างบริการนิเวศทั้งความมั่นคงอาหาร การลดก๊าซเรือนกระจก

10. การทำระบบฐานข้อมูลทรัพยากรชีวภาพของชาติ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึง และยืนยันถึงความเป็นเจ้าของพันธุกรรมของชาติ และชุมชน และมีระบบป้องกัน ควบคุมไม่ให้ต่างประเทศ ทุนข้ามชาติมาฉกฉวยพันธุกรรมไปจดสิทธิบัตร

11.มีระบบ กลไกระดับชาติที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ การแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของหน่วยงานต่างประเทศ โดยปกป้องผลประโยชน์ของชาติและชุมชนเป็นหลัก

12.การกำหนดนโยบายความมั่นคงอาหารและสาธารณสุขให้สอดคล้องส่งเสริมความหลากหลายชีวภาพ เช่น นโยบายเกษตรและปศุสัตว์ในชนบทและสวนผักคนเมืองที่ให้คุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ นโยบายคุ้มครองส่งเสริมพันธุ์สมุนไพรและยกระดับการแพทย์แผนไทย แพทย์พื้นบ้านที่มีความรู้และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

13.นโยบายส่งเสริมวิจัยและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากทรัพยากรชีวภาพ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือนและชุมชนในการสร้างความมั่นคง ก้าวหน้าทางเศรษฐกิจชีวภาพ

14.ส่งเสริมวิถีการผลิต บริโภค และตลาดอาหารพื้นบ้าน ผักผลไม้พื้นถิ่น ที่ขับเคลื่อนโดยเกษตรกรพัฒนาก้าวหน้าและชุมชนให้ยกระดับเป็นฐานเศรษฐกิจท้องถิ่นเข้มแข็ง และพัฒนาสู่ระดับประเทศและสากล โดยมีอุตสาหกรรมชีวภาพของเอกชนมาเชื่อมต่อสนับสนุน และ soft power รองรับ

15.สร้างพลเมืองนักปกป้องนิเวศวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงวิถีความหลากหลายชีวภาพทั้งเมืองและชนบท ผ่านระบบการศึกษา ระบบการสื่อสาร ระบบการทำงาน ฯลฯ บ่มเพาะให้เกิดเป็นพลังทางสังคมในการขับเคลื่อนสังคมให้กลับไปสู่ความสมดุลกับธรรมชาติภายในปี 2050

16. บรูณาการนโยบายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครองส่งเสริมสิทธิเกษตรกร ชุมชน ประชาชนในวิถีความหลากหลายชีวภาพ เข้าไปทุกนโยบาย (Biodiveristy in All policy) ทั้งการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม การศึกษา เศรษฐกิจ พลังงาน สาธารณสุข ฯลฯ

ข้อเสนอนโยบายด้านนิติธรรมสิ่งแวดล้อม

สุรชัย ตรงงาม
มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม

สภาพปัญหา:

1. สิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ตาม รธน..2550 ที่ไม่มีใน รธน.2560

• **มาตรา 57** สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คำ ชี้แจง เหตุผล จากรัฐ และแสดงความเห็นก่อนอนุญาตในการดำเนินโครงการที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมฯ การเวนคืนที่ การวางผังเมืองฯ การออกกฎที่มีผลกระทบส่วนได้เสียสำคัญประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

• **มาตรา 67** สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

2. กรณีตัวอย่าง:

• กรกฎาคม 65 – ศาลปกครองพิพากษายกฟ้องคดีภาคประชาชนฟ้องเพิกถอนประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ ยกเว้นให้โรงไฟฟ้าขยะไม่ต้องทำรายงาน EIA

• ผู้ฟ้องคดีอุทธรณ์ยืนยันการยกเว้น EIA ทำให้มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพถูกลดทอนลง การแก้ไขกฎระเบียบที่กระทบต่อสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน

• สิงหาคม 65 – ศาลปกครองสูงสุดยกฟ้องคดีชาวบ้าน 8 จังหวัดลุ่มน้ำโขง ฟ้องเพิกถอนสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี สปป.ลาว สร้างกระทบระบบนิเวศข้ามพรมแดน ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

• เมษายน 65 - ชุมชนกะเบอะดิน อ.อมก๋อย ยื่นฟ้องเพิกถอนรายงาน EIA โครงการเหมืองถ่านหินอมก๋อย กระทบสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน ขาดการมีส่วนร่วม ละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี

• ศาลปกครองเชียงใหม่มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวระงับการอนุมัติอนุญาต เพื่อป้องกันความเสียหายที่ยากแก่การเยียวยา ในภายหลัง

1. แก้ไขรัฐธรรมนูญกำหนดเพิ่มสิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการใดๆที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม รัฐต้องจัดรับฟังความเห็นชุมชนก่อนการดำเนินโครงการ ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

2. การเปลี่ยนผ่านทางกฎหมายและวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม – ร่างกฎหมาย 3 ฉบับที่อยู่ระหว่างรับฟังความคิดเห็น

• ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับใหม่

• ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 (แก้ไขเพิ่มเติมคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม)

• ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม (ศาลยุติธรรม)

2.1 ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับใหม่

2.2 ร่างแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

2.3 ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม

• โดยร่างพระราชบัญญัติ ตามข้อ 2.1-2.3 ที่ผลักดันโดยหน่วยงานรัฐในปัจจุบัน ให้มีกระบวนการรับฟังผู้มีส่วนได้เสียอย่างทั่วถึง อีกครั้ง และนำไปปรับปรุงแก้ไขและผลักดันเสนอเข้าสู่สภาพิจารณาเป็นกฎหมายต่อไป

2.4 ร่างพระราชบัญญัติการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายสารมลพิษ (PRTR)

2.5 ร่างพระราชบัญญัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ และดำเนินนโยบายสาธารณ และกิจกรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน

3. ยกเลิก คำสั่งหัวหน้าคสช.ที่ 4/59 และทบทวนความเหมาะสมของโครงการที่ดำเนินการส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมของชุมชน

ข้อเสนอนโยบายจากคนรุ่นใหม่

ภูริณัฐ เปยานนท์
กลุ่มการเมืองสิ่งแวดล้อม

ประชาธิปไตย

• ยกเลิกโทษอาญากฎหมายหมิ่นประมาท คุ้มครองนักปกป้องสิทธิ

ป้องกันการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อหยุดยั้งการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน (SLAPP) สิทธิมนุษยชนของประชาชนและนักเคลื่อนไหวต้องได้รับการเคารพไม่ต่างกับประชาชนคนอื่นๆ ทุกคนมีสิทธิสนับสนุนการรวมตัว ประท้วง เคลื่อนไหว เรียกร้องความยุติธรรมทั้งในแง่สิทธิชุมชน สิทธิท้องถิ่น สิทธิในสภาพแวดล้อม คุ้มครองเสรีภาพและความปลอดภัยของสื่อมวลชนที่จะจับตา เปิดโปงและรายงานสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงได้อย่างเต็มที่ ไม่มีการอุ้มหายประชาชน

• ปลดล็อคท้องถิ่นและชุมชนดูแลทรัพยากรร่วมและพัฒนาสวัสดิการ

เพิ่มอำนาจและงบประมาณให้ท้องถิ่น ชุมชนจัดสรร พัฒนา ดูแล และฟื้นฟูที่ดิน ป่าไม้ น้ำ พลังงาน แร่ อาหาร สาธารณูปโภคพื้นฐานและสวัสดิการ รับประกันและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำงานร่วมกันตั้งแต่ชุมชนระดับผู้กำหนดนโยบาย รัฐบาลกลางไปถึงระดับภูมิภาค รัฐต้องสนับสนุนนักวิจัย นักวิชาการเพื่อทำงานร่วมกับกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อตรวจสอบ ลดผลกระทบและฟื้นฟูร่วมกัน สร้างความเป็นเจ้าของร่วมในระดับชุมชน (collective ownership) หรือในรูปแบบสหกรณ์ ไม่จำเป็นที่ความเป็นเจ้าของจะต้องเป็นรูปแบบส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว

• **เขียนรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับ โดยเพิ่มหมวดสิทธิด้านสิ่งแวดล้อม** และการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และสุขภาพ หมวดสิทธิของธรรมชาติ (แม่น้ำ น้ำตก ผืนป่า มหาสมุทร ฯลฯ) และหมวดสิทธิในที่ดิน

หากมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำจากแม่น้ำ น้ำตก ผ่านเอกชนรายใหญ่ ต้องมีภาษีฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรนั้นๆ โดยถือว่าทรัพยากรเป็นของส่วนรวมและชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่ของรัฐที่จะสามารถยกสัมปทานให้เอกชนได้เพียงผู้เดียว หยุดการผูกขาดธุรกิจพลังงานไฟฟ้า ปรับเปลี่ยนโครงสร้างตลาดไฟฟ้าเพื่อส่งเสริมการแข่งขันของผู้ผลิตไฟฟ้ารายย่อย เปิดเสรีตลาดการซื้อขายไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนโดยไม่ต้องผ่านการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยให้มีการแยกส่วนระหว่างกิจการผลิตไฟฟ้าและกิจการโครงข่ายระบบส่งไฟฟ้า ปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาพลังงานให้ลดการพึ่งพาไฟฟ้าจากเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศเพื่อนบ้าน ที่ราคาไม่สะท้อนต้นทุนของสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง

ภูมิอากาศและพลังงาน

• **ยุติการสนับสนุนโครงการที่ไม่ยั่งยืน ทำลายนิเวศ ละเมิดสิทธิประชาชน**

รัฐบาลแก้ไขการดำเนินงาน ยุติแผนพัฒนาและสนับสนุนการเงินแก่โครงการเหมืองแร่ โรงไฟฟ้า ฝาย เขื่อน กำแพงกันคลื่น โครงการอนุรักษ์ และโครงการภัยพิบัติที่ไม่ยั่งยืน ทำลายระบบนิเวศ ละเมิดสิทธิชุมชน ประชาชน สร้างผลกระทบข้ามพรมแดน และความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น เพศสภาพ ชาติพันธุ์และทุกมิติชนชั้นในสังคม เปิดเผยสัญญาและค่าตอบแทนระหว่างเอกชนและรัฐบาล ยกเลิกการอนุญาติให้สร้างโรงไฟฟ้าในพื้นที่เกษตรกรรม

• **ยุติการฟอกเขียว ปรับปรุงนโยบายตลาดคาร์บอน คาร์บอนเป็นกลาง คาร์บอนเครดิต**

ที่กำลังนำไปสู่กระบวนการฟอกเขียว โดยไม่ลดผลกระทบต่อภูมิอากาศอย่างแท้จริง สร้างผลกระทบให้ตกกับชุมชนท้องถิ่น และก่อภาระให้แก่สิ่งแวดล้อม และเปลี่ยนนโยบายที่สร้างความรับผิดชอบที่แตกต่าง

o สร้างมาตรฐานกลไกตลาดคาร์บอนเครดิตที่เข้มงวดรัดกุม โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

o ให้น้ำหนักผลกระทบเชิงบวกที่เพิ่มศักยภาพการปรับตัวของระบบนิเวศและชุมชนมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ศักยภาพในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพียงเท่านั้น

• **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองและชนบทในภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ**

เช่น ยืดตามและออกแบบระบบผังเมืองให้ยืดหยุ่น ขนส่งสาธารณะครอบคลุมทุกเขตอำเภอ ระบบพลังงานหมุนเวียนที่มีแหล่งที่มาจากท้องถิ่น การจัดการขยะและของเสียในพื้นที่ ส่งเสริมระบบความมั่นคงอาหารในชนบทและเมือง การสร้างพื้นที่สีเขียวโดยเคารพพื้นที่สีเขียวเดิมและความเป็นป่าของสภาพแวดล้อม (rewilding) การดูแลสภาพอากาศ การจัดการทรัพยากร การศึกษา จัดสรรงบประมาณให้แต่ละบุคคล ครัวเรือน ชุมชนสำหรับภัยพิบัติและวิกฤตสภาพภูมิอากาศ จัดทำแผนอพยพและจัดสอนเรื่องการเตรียมตัวรับมือ ฯลฯ โดยพัฒนาให้เป็นสวัสดิการสาธารณะที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองได้ประโยชน์อย่างทั่วถึงเป็นธรรม

o หยุดมาตรการส่งเสริมการใช้ยานพาหนะส่วนตัวไม่ว่าจะใช้เชื้อเพลิงประเภทใด มีความจริงใจในการทำให้ขนส่งมวลชนมีประสิทธิภาพ และคำนึงถึงผู้ใช้จริง

o จัดทำแผนรับมือ และจัดสรรงบประมาณในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานสำหรับรองรับสภาวะภูมิอากาศสุดขั้ว (weather extremes) ในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน ให้ความรู้แก่ประชาชนและดึงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน

o จัดตั้งกองทุนความเสียหาย (loss and damage) สำหรับชดเชย เยียวยา ความเสียหายจากภัยพิบัติทางภูมิอากาศที่เกิดจากกิจกรรมของภาคอุตสาหกรรม

เศรษฐกิจและงาน

• สร้างงานสีเขียว งานดูแลนิเวศต้องได้ค่าตอบแทน

รัฐสนับสนุน สร้างการจ้างงานใหม่สำหรับการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรม คุ้มครองความมั่นคงในการทำงาน และงานดูแลสังคมและนิเวศเป็นงานที่มีคุณค่า ต้องได้รับค่าตอบแทน เริ่มต้นตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน จนถึงชุมชน รัฐต้องไม่ให้เอกชนใช้พื้นที่สาธารณะโดยที่ประชาชนไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

• สนับสนุนเศรษฐกิจสังคมสมานฉันท์ โดยชุมชนเป็นเจ้าของร่วม เพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

รัฐลงทุน สนับสนุนโครงการเศรษฐกิจ ภาคการเกษตร บริการ และอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับชุมชนและแรงงานเป็นเจ้าของร่วม คำนึงถึงดุลยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่เท่าเทียม เป็นธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมอย่างแท้จริงเหนือการสะสมผลกำไร

• ลดการผลิตสินค้า อุตสาหกรรมฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นต่อการยังชีพและไม่สามารถบรรเทาปัญหาที่ตามมาจากสภาพภูมิอากาศได้

ด้วยสัดส่วนการปล่อยก๊าซคาร์บอนนั้นมีที่มาจากการผลิตไฟฟ้า อุตสาหกรรม และขนส่ง รวมเป็น 92% ในปี 2565 ขณะที่ภาคอื่น ๆ เช่น ครัวเรือนและเกษตรกรรม รวมแล้วประมาณ 5% เท่านั้น แต่กลับเป็นผู้แบกรับผลกระทบทุกทาง ฉะนั้นแล้วทางออกของปัญหาจึงควรเป็นการลดปริมาณการผลิตที่มุ่งเป้าการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเน้นเศรษฐกิจท้องถิ่นที่เอื้อต่อความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญวิกฤตสภาพภูมิอากาศแทน

สุขภาพ

• สร้างบทบัญญัติผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน คุ้มครองคุณภาพชีวิตทุกชีวิต เจรจาร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน

เปิดเจรจาวิกฤตฝุ่น PM 2.5 ระดับภูมิภาค และผลักดัน พ.ร.บ. อากาศสะอาด ควบคุมดูแลเกษตรพันธะสัญญาในประเทศใกล้เคียง ดูแล ฟื้นฟู และจัดการกับที่มาของผลกระทบของเขื่อนในแม่น้ำระหว่างประเทศอย่างจริงจัง เพิกถอนการลงทุนของรัฐวิสาหกิจในกิจการไฟฟ้าในประเทศเพื่อนบ้าน

• กำจัดมลพิษที่ต้นตอ ควบคุมนำเข้าขยะ

ผลักดันกฎหมายการรายงานและเปิดเผยข้อมูลการปล่อยและเคลื่อนย้ายมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม (PRTR) เพื่อจับตาและดูแลผลกระทบได้อย่างทันท่วงที โดยนอกจากจะรายงานไปที่กรมควบคุมมลพิษอย่างเดียวแบบที่เป็นอยู่ โรงงานและสถานผลิตต่างๆ ต้องเปิดเผยผลการวัดสู่สาธารณะแบบปัจจุบันขณะแก่ประชาชน ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ ฯลฯ เพิ่มระยะเวลาและความถี่การวัดผลมลพิษรอบโรงงาน จากตั้งจุดวัดประมาณหนึ่งสัปดาห์ทุก 3-6 เดือนให้บ่อยขึ้น เข้มงวดกฎหมายและมาตรการมลพิษจากการกำจัดขยะ และการนำเข้าขยะพลาสติก การปล่อยสารเคมีสู่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

• ปรับปรุงนโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่า

ไม่นำภาคป่าไม้ไปแบกรับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของภาคทุน การเพิ่มพื้นที่ป่าต้องไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงอาหาร ต้องคุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการป่าในทุกประเภทอย่างยั่งยืน โดยปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ทุกฉบับ ให้รับรองสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง ทบทวนมติคณะรัฐมนตรี 5 ตุลาคม 2565 และระเบียบของกรมป่าไม้ กรมทรัพยากรชายฝั่งฯ โดยไม่เปิดทางให้เอกชนมาใช้พื้นที่ป่าของรัฐและชุมชนไปฟอกเขียวด้วยคาร์บอนเครดิต

• ฟื้นคืนความหลากหลายทางชีวภาพ

จัดโซนนิ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ธรรมชาติ มีการเปิด-ปิดตามฤดูกาล ควบคุมปริมาณการใช้ประโยชน์และจำนวนนักท่องเที่ยว บังคับใช้กฎหมายควบคุมการนำเข้าและเพาะเลี้ยงชนิดพันธุ์ที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศท้องถิ่น มีบทลงโทษกับผู้กระทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม และมีการดูแลเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้น

• ปฏิรูปกฎหมาย EIA EHIA

ปรับปรุงกฎหมาย EIA EHIA และกระบวนการทั้งหมด ให้โปร่งใส ดำเนินการโดยบุคคลที่ไม่ใช่บริษัทเจ้าของโครงการหรือถูกว่าจ้างจากบริษัทเจ้าของโครงการ เพิ่มกลไกและอำนาจประชาชนตรวจสอบได้ ไม่มีการใช้กฎพิเศษเพื่อผ่านโครงการโดยไม่ทำประชามติ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการต้องมีสัดส่วนสอดคล้องกับประชาชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ เช่น อยู่ในรัศมีใกล้เคียง เป็นผู้เผชิญผลกระทบโดยตรง โดยเฉพาะเมื่อผ่าน EIA แล้วมีการเปลี่ยนรายละเอียดโครงการ

• ศึกษาและเสนอกฎหมายพิจารณาการก่อตั้งกองทุนที่ดิน (land trust)

นำที่ดินทิ้งร้างที่ไม่ก่อประโยชน์แก่สาธารณชน เป็นสมบัติร่วม เพื่อให้สิทธิและกระจายอำนาจแก่ชุมชนในการเข้าถึง จัดการ และดูแลที่ดินเพื่อสาธารณประโยชน์ ความเป็นธรรมต่อธรรมชาติและสังคม ชุมชนและคนไร้บ้านสามารถเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินหรืออาคารรกร้าง ทรัพย์สินที่ถูกยึดจากธนาคาร หรืออยู่ระหว่างการขายทอดตลาดได้ โดยไม่นับเป็นอาชญากรรม

• การศึกษาสีเขียว ปลดปล่อยศักยภาพ ยึดโยงชุมชน วัฒนธรรม นิเวศ

พัฒนาหลักสูตรเพื่อเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สนับสนุนประเด็นวัฒนธรรมและนิเวศ ต้องพัฒนามนุษย์ให้เติบโตโดยมีสุขภาวะที่ดีรอบด้าน สามารถได้รับความบันเทิงใจ โดยไม่กลายเป็นเพียงฟันเฟืองของตลาดแรงงานและการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

อาหาร

• การเกษตรนิเวศเพื่ออนาคต ปฏิรูประบบผลิตอาหารปลอดภัยและยั่งยืน

เปลี่ยนผ่านจากเกษตรเชิงเดี่ยวที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ไปสู่เกษตรนิเวศภายในปี 2030 จำกัดการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช โดยมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อย คนจน กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มคนเมืองมีบทบาทดำเนินการอันจะเป็นการลดก๊าซเรือนกระจก สร้างภูมิคุ้มกันการปรับตัว ชาวบ้านและชุมชนรักษาความหลากหลายของเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น ซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นได้โดยไม่เป็นอาชญากรรม เพื่อสร้างความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร และความหลากหลายทางชีวภาพ ลดการพึ่งพิงเอกชนค้าขายเมล็ดพันธุ์ ทบทวนและจัดสรรที่ดินทำกินให้กับชาวนาชาวไร่ที่เคยทำกินในพื้นที่

- **กำกับแหล่งอาหารจากโรงงาน (farm factory) หยุดการพึ่งพิงอาหารในระบบโรงงาน**

เพิ่มสัดส่วนการเลี้ยงสัตว์ในระดับครัวเรือน ในชุมชนหรือในระดับอำเภอและตำบล โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ฟื้นฟูสายพันธุ์สัตว์และพืชท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาของอาหาร ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ค้าขายในระดับท้องถิ่นก่อนส่งข้ามจังหวัดหรือส่งออก

